

વડોદરા રાજ્યમાં ચાલતાં દાલનાં નવાં ધોરણો પ્રમાણે.

ખીજા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

જેની અંદર ખીજ ચોપડીના અર્થ, ગોઠ, કવિતાના
અર્થ, ડિક્શન, પદાર્થપાઠ, ગણિત, ધાતો
અને દેશી હિસાબનાં લેખાં આવેલાં છે.

રચનાર,

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર—પેટલાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર—પેટલાદ.

સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

શ્રી “સત્યનારાયણ” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં પા. મોતીલાલ
કાળીદાસે છાપી. ઠે.—પાનાભાઈની વાડીમાં—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૨ છ.

પ્રત ૩૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૩

સને ૧૯૧૭.

કીંમત રૂ. ૦-૩-૦.

જથ્થાબંધ લેનારને સાઈ કમીશન આપવામાં આવશે.

વડોદરા રાજ્યમાં ચાલતાં લાલનાં નવાં ધોરણો પ્રમાણે.

બીજા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

જેની અંદર બીજા ચોપડીના અર્થ, જોધ, કવિતાના
અર્થ, ડિક્શન, પદાર્થપદ, ગણિત, ધાતો
અને દેશી હિસાબનાં કેષાં આવેલાં છે.

રચનાર,

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર—પેટલાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર—પેટલાદ.

સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

શ્રી “સત્યનારાયણ” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં પા. મોતીલાલ
કાળીદાસે છાપી. ડે.-પાનાગાઈની વાડીમાં-અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૨ જી.

પ્રત ૩૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૩

સને ૧૯૧૭.

કીંમત રૂ. ૦-૩-૦.

જ્યોત્ષાળંબ લેનારને સાડાં કમીશન આપવામાં આવશે.

કુલપતિ

પ્રસ્તાવના.

કરાત વિદ્યાપીઠ
ગાંધીવાદ
ગાંધીસર્કટ-સંગ્રહ

વડોદરા રાજ્યના હાલમાં ચાલતાં નવાં ધોરણોમાં દાખલ કરેલા વિષયો વિદ્યાર્થીઓને જરા કઠિન લાગતા જણાય છે તેથી જુદા જુદા વિષયોનું જ્ઞાન એકજ પુસ્તકમાંથી ધણીજ સહેલાઈથી વિદ્યાર્થીઓને મળી શકે તે હેતુથી આ નોટ પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

પદાર્થપાઠનો વિષય નાની વયના બાળકોને સમજવો મુશ્કેલ છે, તેથી કુમળા મગજમાં આ ગહન વિષય સહેલથી ઉતરી શકે, તેવી ખાસ યોજના, અનુભવી સીનીયર શિક્ષકોની દેખરેખ નીચે આ નોટમાં કરેલી છે. બીજી ચોપડીના પાઠના કઠણ શબ્દોના અર્થ તેમજ આખા પાઠના સાર આ નોટમાં આપેલા છે. વળી કવિતાની સમજૂતિ અર્થ સાથે એવી તો ઉત્તમ પદ્ધતિથી ગોઠવેલી છે કે બાળકો સહેલથી તેનું વિવરણ કરી શકે.

પુસ્તકનો બહોળો ફેલાવો થવા માટે કાંમત ખર્ચના પ્રમાણમાં ધણીજ ઓછી રાખી છે. આશા છે કે આ નાનકડું પુસ્તક સર્વ વિદ્યાર્થીઓને ખાસ મદદગાર થઈ પડશે.

પેટલાદ.

તા. ૫-૪-૧૭.

}

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌંપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૮-૫૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ લામધોરુગ્ગા સંકુપેય વારે

વિષય મં ૩૪૨૨

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

બીજી ચોપડી—ભાગ ૧.

પાઠ ૧ લો.

મધમધે છે=સોડે છે.
પાધરમાં=ખુદીજગામાં
વટેમાર્ગુઓ=મુસાફરો
ધર્મશાળા=મુસાફરોને
ઉતરવાની જગા

ઓસરી=રવેશી
ઝગઝગે છે=ચળકે છે
ઉજાશ=પ્રકાશ; અજ-
વાળું
સરજ્યા=ખનાવ્યા
કળાતું=સમજાતું

દયાળુ=દયાવાળા
પાડ=ઉપકાર, ગુણ
યાદ=શરત
ભક્તિ=સેવા

સાર—પરમેશ્વરે આ જગત અને તેમાંની વસ્તુઓ ને પ્રાણી-
ઓથી બનતી નથી, તે બધી બનાવી છે; અને પ્રાણી માત્રને
પણ તેમણે બનાવ્યા છે; માટે તેમની દરરોજ ખરા મનથી આપણે
ભક્તિ કરવી નોંધએ.

પાઠ ૨ નો.

મુજ=મારા
બાળ=બાળક
પંખી=જેને પાંખો છે
તે પક્ષી.
વા'ણુંવાયું=સવાર થયું
વીતી=પુરી થઇ
ઝગઝગાટ=ચળકાટ
દીસે=દેખાય
ભાતભાત=જુદા જુદા
પાન=પાંદડાં

ડોલે=હાલે
મેના=પોપટની સ્ત્રી
કુટડા=સુંદર
મધુર=મીઠું
રીકું=ઝાંખું.
ઉડી ગયું=જતું રહ્યું
જનો=માણસો
ગવૈયા=ગાનારા
ગાન=ગાયન
હાતા=આપનારાં

દીએ=આપે
મુઠ્ઠાં=ફકીર
ઉદય=ઉગવું
તણા=નો
ભ્રમર=ભમરો
પત્ર=પાંદડાં
પંખેડ=પક્ષીઓ
તૂલ=પાક

સાર—સવારમાં તમામ પ્રાણીઓ જાગી ઉઠીને સૌ પોત પોતાને કામે વળગે છે. તે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓએ પણ ઉઠીને પોતાના અભ્યાસ કરવો જોઈએ. કારણ કે સવારમાં ઉઠીને વાંચવાથી વાંચેલું સારું યાદ રહે છે.

પાઠ ૩ જો.

રત=ઋતુ	વસ્ત્ર=ઢગલું	દાદા=આપના આપ
લેખે=લિખામે	ખીલેછે=ફુલે છે	

સાર—વર્ષની ઋતુઓ ત્રણ છે. ૧ શિયાળો. ૨ ઉનાળો. ૩ ચોમાસું.

શિયાળાના મહીના—કારતક, માગશર, પોષ અને મહા.

ઉનાળાના મહીના—દ્રાગણ, ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ.

ચોમાસાના મહીના—અશાઠ, શ્રાવણ, ભાદરવો અને આસો.

મહીનાનાં પખવાડીયાં બે છે:-૧ શુદ્ધ, ૨ વદ. શુદ્ધમાં ચંદ્રનું તેજ વધે છે અને વદમાં ઘટે છે.

પાઠ ૪ થો.

વખુટા=છુટા	લક્ષ્મ=લાકડું	સરૈયા=સુગંધીદાર તેલો
ખડકેલી=ગોઠવેલી	ખહેક ખહેક=મધમધ	વેચનાર
ખરાદી=લાકડાં ઉતારવાનું કામ કરનાર	આરસા=આયનાઃદર્પણ	દ્રાક્ષ=દરોખ
	ચોગાનમાં=ખુદીજગામાં	

મેળાથી થતા ફાયદા—ઘણા માણસોના ભોગા થવાથી જુદા જુદા પ્રકારના વિચારોની આપ લે થાય છે, જુદા જુદા માણસોની રીતઝાત, ધર્મ, ભાષા, રીત રીવાજ, પહેરવેશ વગેરે જાણવાનું મળે છે, જુદી જુદી વસ્તુઓ જાણવાનું અને જરૂરની ખરીદવાનું મન થાય છે વગેરે.

પાઠ ૫ માં.

મગ્ન=ગમ્મત	લપડાકો=ઘોલો	ભુરે=નઠારે
શેખી=પતરાજી	સંગ=સોજત	મે'તાના=માસ્તરના
ખાસાં=સારાં	પ્રેમ=હેત	
દોસ્ત=બાઈઅંધ	ઠામ=ઠેકાણે	

સાર—નઠારાની સોજત કરવાથી નઠારું ફળ થાય છે, માટે સારા માણસે નઠારી સોજત કદી પણ કરવી નહિ.

પાઠ ૬ ઠો.

વયે=ઉંમરે	વંડી-ખગડી	માં આવે છે તે
હર્ષનો=આનંદનો	બહાને=કારણે	તંમર=ચકરી
પાર=છેડો	મસ્તીમાં=તોફાનમાં	ભેંકડો=રાગડો
લાડકવાયા=એક હોવા-	ઓવારણાં=દુખડાં લેવાં	લાડવૈદ=લાડકાં ચઢાવ-
થી હેત વધારે હોય છે	કાઠીયાવાડમાં તે વ-	વાનું કામ કરનાર વૈદ
કુટેવ=નઠારી ટેવ	પરાય છે.	ખદખદતો=ગરમ કરેલો
પોળમાં=શેરીમાં.	ફોઈપિગલું=ફોઈ તરફથી	વલે=દશા
અટક્યાળાં=અડપલાં	તરતના જ-મેલા ખા-	ખો=ટેવ.
ધલાજ=ઉપાય	ળકને પગલું બાંધવા-	

સાર—છોકરાં નાનાં હોય ત્યારે માઆપે તેમને નઠારી સોજતમાં કરવા દેવાં નહિ. કારણકે નાનપણમાં નઠારી સોજતમાં કરવાથી નઠારી ટેવ પડે છે. નાનાં છોકરાંના સોજતી સારા ગુણવાળા પસંદ કરવાની માઆપે હંમેશાં કાળજી રાખવી. નાનપણમાં પડેલી સારી કે ખોટી ટેવ મોટપણમાં સહેલાઈથી જતી નથી. માટે છોકરાંને સારી ટેવ પડે તેવી કાળજી રાખવી.

પાઠ ૭ મો.

જકડી=હઠીલું

લવારાં=અકરાનાં નાનાં
અચ્ચાંને લવારાં કહેછે

ગાડરાં=ઘેટાંનાં નાનાં
અચ્ચાંને ગાડરાં કહેછે

નીરતો=નાખતો; આપતો
ખાંધે=ખભે

તાબે=તરતનો

ઝોક=ગાયો, અકરાં, ઘેટાં

વગેરેનો વિશ્રામ લેવાનો વાડો

વાંસળી=મોઢાની સાથે

રાખી ઝુકથી આડી

રાખી વગાડાય છે.

પાવા=મોઢેથી સીધો

રાખી વગાડાય છે.

હુક્રમાં=સોડમાં રહેવા-

થી ગરમી રહેછે તેથી

પડોશમાં, પાસે પાસે

જતન=રક્ષણ

ઉચીગયા પછી=દુધ આ-

પતાં બંધ થયા પછી

સાયવણ=સાયવણી

તકરા=ટટો

જળવતો=સાયવતો

મોજમાં=આનંદમાં

અભાગીઉં=કમનસીબ

અબાણયું=નહિ બાણીતું

જે પ્રાણી બીજાં નાનાં પ્રાણીઓને મારીને ખાઈ જાય છે તે શિકારી પ્રાણી કહેવાય છે. જેમકે-વાઘ, વર, સિંહ વગેરે.

પાઠ ૮ મો.

કેદ થઈ રહેવું=એકજ
જગાએ પડી રહેવું

ગોંધતો=પુરતો; કેદ કર-
તો.

ચેન=મજા, ગમત; આનંદ

મંદીખાનામાં=કેદખાનામાં

આપુ=આપની પેઠે પાળ

નાર તે

પાધરમાં=ખુલ્લીજગામાં

પાધર અને પાદર બંને

શબ્દોનો અર્થ એકજ છે

આંદનીમાં=અજવાળી

રાતમાં

ખેલવું=રમવું

નાદાન=મૂર્ખ

સપડાઈ=પકડાઈ

જક=હઠ

લાગ ફાળ્યો=દાવમળ્યો

સટકી ગયું=નાશી ગયું

ઠેકવા=કૂદવા

વર=કુતરાના જેવું શિ-

કારી પ્રાણી છે.

તરાપ=કૂદકો

ખોડમાં=રહેવાની જગા-

માં; ખખેલમાં

કમોતે=વગરમોતે, મુદત

પુરી થયા વગર મરવું

સાર—છોકરાંએ મા, આપ, મહેતાજી અને ગુરૂની શિખામણ માની તેમના કલ્યા પ્રમાણે ચાલવું. જે છોકરાં માની શિખામણ માને નહિ તેમની જાકી ઘેટાની જેવી વલે થાય છે.

પાઠ ૯ મો.

ભાગ્યે=જવલ્લે	વગેરે	વેદના=દુઃખ
આડોશી પાડોશી=આ- જીઆજીના રહેનારા	જમણુ=જમવાનું	મુદ્દલ=ખીલકુલ
અને=કાવે	પીરસેલી=ખાવાનું મુકેલી	મેળો=ધણામાણસોનું
ભાઈભાંડુ=ભાઈ એન	રોવાની=રડવાની	ભેગું થવું
	નકામો=અમથો	પસ્તાયો=વિમાસ્યો

સાર—જે છોકરાં વારે ઘડીએ રિસાતાં હોય તેમણે રિસાવાની ટેવ મૂકી દેવી. કારણ કે રિસાવાથી મનને અને શરીરને દુઃખ થાય છે અને ધારેલી વસ્તુ મેળવવામાં વાર થાય છે. માટે કાંઈ છોકરે રિસાવું નહિ. ઘઉં, ઘી ખાંડ વગેરે પદાર્થો ભારે હોવાથી તે જલદી મચતા નથી. બાજરી, ચોખા, દાળ, મગ વગેરે ખોરાક લલકા હોવાથી જલદી પચે છે, માટે નાનાં છોકરાંએ ઘી ખાંડનાં જમણુ ખનતા સુધી ઝોઝા ખાવાં.

પાઠ ૧૧ મો.

ચકલિલ્લુ=એ એક ર. મત છે.	અંતરે=છેટે	જમણીમેર=જમણોતરફ
કચ્છચ્છંગોટ	ચક્રરમાં=ગોળમાં.	જમણી દોડભરી=જ-
અન્યા છે=થયા છે	ધુમી=ફરી, દોડી.	મણી તરફ દોડી.
ગઢ=કિલ્લો	સાથીઓ=સાળતીઓ	પૂરજોસથી=પૂરાખળથી
હુસલો=હલ્લો	પેંતરા=પેરા; એકની	ટપોટપ=ઝટ; જલદી
	એકજગાએફ્યાકરવું તે	

પાઠ ૧૨ મો.

છુટ્ટીની=રમતની	રામ ભાઈ કહેવાય	લાયાર=ગરીબ
વેળાએ=વખતે	રંગ જામ્યો છે=મજા	સુનું છે=માણસ વિનાનું
ગેડીદડા=લાકડાના દ- ડાથી દડાને મા-	આવી છે	છે.
રવાની રમત છે	થોભ=અટક	દોસ્ત=મિત્ર
પીતરાઈભાઈ=કાકાનો	ખોલાવવાનું વચન આ-	યાદ આવે છે=શરત
છોકરો તે પીત-	પેલું=ખોલાવવા કહેલું	આવ છે
	શી ખાતરી=નફી શું	

સાર—મા બાપનો હુકમ છોકરાંએ હંમેશાં રમરણમાં રાખવો
અને તેમના કહ્યા પ્રમાણે વર્તવું. જે છોકરાં તેમનું કહ્યું કરે નહિ
તે દુઃખી થાય છે.

પાઠ ૧૩ મો.

મધમાખી=મધ કરનારી
માખ
ગણગણતી=ખેલતી
એકજકુટુંબનાં=એકજ
જાતનાં
છંછેડે=ખીજવે
ડંખીએ=કરડીએ
ચાહેછે=છાંછેછે
પીઠ=પાછળનો ભાગ
ચકચકેછે=ચળકે છે

સુંદર=સારો
સંભાળ=નપાસ
સોહામણી=શોભિતી
કુટડા=સુંદર; નાજુક
ભપકાદાર=રોક્ષવાળા
કશા=કંઈપણ
માલમતા=માલમિલકત
કરડવું અને કારવું એ
ખેમાં તફાવતછે=કરડવું
એટલે કાપી નાંખવું,

અને કારવું એટલે અ-
દર બાકુ પાડવું.
દુભવોછો=પીડોછો;
દુઃખ દોછો
વહાલા=પ્રિય
નડીએ=દુઃખ દમએ
ભલું=સારું
ખુર=નઠાર
ખગાડ=નુકસાન
ચાહશે=છાંછશે.

સાર—આપણે કાઢના ઉપર ગુણુ કરીએ તો તે આપણા
ઉપર ગુણુ કરે છે અને એથી ઉલટું અવગુણુ કરે છે. માટે ખીજ-
ઓના ઉપર દરેક જણે ગુણુ કરવા જોઈએ.

પાઠ ૧૪ મો.

માળાધભાધ=મામાનો
છોકરો તે માળાધ
ભાધ કહેવાય છે.
ધાન્યથી=અનાજથી
અંગેરી=દેવતા સળગા-
વવો તે; ધુણી
સળગાવવી તે
માજમજા=આનંદ

હરખાથો=રાજ થયો
તડંપી=ટાંપી; દોડી
ઉલટભેર=ઉમંગથી
પાતલીયો=છેડીઓ, ના
ના છોકરાની છે-
ડીઓને ધોતલી-
ઓ કહેછે માટા
માણુઓનાં થેપાડાં

તે ધોતીઆં કહેછે
કુટી ગયું=ભાગી ગયું
ઠેસ=ઠોકર
હાંસભર=ઉમંગથી
ગમે તે=ફાવે તે; પસંદ
પડે તે.
નકામી=કામ વિનાની

સાર—પોતાની ભૂલ કાઢએ ઢાંકવી નહિ અને પોતાની ભૂલનું કૃળ ખીજા કાઢને ન આપતાં પોતેજ ભોગવવું.

પાઠ ૧૫ મો.

તકતો=આરસો
 ઝુટપડાવી=ઝુટીલીધી;
 ભૂલથાપ ખવરાવીને લઇ લેવું તે
 સરીપડયો=પડી ગયો
 બરડ=ઝટભાગીજન્યતેવું
 ખેંચતાણુ=ખેંચાંખેંચ
 કાયર=હેરાન
 પિન્નવે=દુઃખ દે
 વેળાસર=વખતસર

શલુગારવી=લુગડાં ધ-
 રેણાં પહેરાવી શો-
 બિતી કરવી
 કુટીબદામ=ભાગેશી બ-
 દામ (માત્ર છોડાં)
 સરસ=સારું
 કપાટ=ઝાકડાની ઉભી
 મોટી પેટી,
 સહીઅરો=સોખતમાં
 રમનારી.

વિવાહમાં=લગ્નમાં
 હળીમળીને=મંપીને
 શોક=દિવંગીરી
 બળવંતા=બળવાળા
 સદા=દમેશાં
 દાહડા=દિવસો
 લેશ=લગાર
 કલેશ=કંકાસ

સાર—ભાઈ ભાંડુઓએ હંમેશાં મંપમંપીને રમવું. એક ખીજની સાથે કળુઓ કંકાસ કરવો નહિ. સંપીને રહેવાથી હમેશાં આનંદ રહે છે, અને લડવાથી લોકમાં આખરે ઓછી થાય છે, નિંદા થાય છે, અને આનંદનો નાશ થાય છે, માટે દરેકે મંપીને રહેવું.

પાઠ ૧૬ મો.

પૂર્વ=સૂર્ય ઉગેછે તે દિ-
 શાનું નામ.
 તરફ=બાજી
 નાનકડા=નાના
 ધર્યાં=રાખ્યા
 મેલરાટમાં=ફિકરમાં
 તરેહતરેહનાં=જાતજાતનાં

ગણકાર્યુ=માન્યુ
 ફેંકી દઈ=નાંખી દઈ.
 રોણ=રડવાનું
 જરીરાખ્યું=ચાલુરાખ્યું
 ખીજવાયા=ચાડવાયા
 રડપર ચઢયાછે=રડવા
 લાગ્યા છે

ગોદમાં=ખોળામાં
 મધુર=મીઠું
 હાલરડું=હાલા
 ઝોડઝપટ=ભૂત
 જત્ર=તાવિત.

સાર—આળકતી હડ કેવી હોય છે તે સમજાય છે. આળક જે વસ્તુ માંડે છે તે વસ્તુ મળ્યા સિવાય પોતાની હડ છોડવું નથી.

પાઠ ૧૭ મો.

નેહું=સ્ત્રી પુરુષનું એ-
કહું નામ નેહું
કહેવાય છે.
પરવારી=પૂરું કરી
ભક્તિ=સેવા
ગુજરાન=ખાવાનું પો-
ષણ

આંગણામાં=આરણ્યામાં
મહેર=કૃપા; મહેરબાની
પારણ્યામાં=ધોડીઆમાં
નોળને=નોળવાને
ગુસ્સો=ક્રોધ
પસ્તાઈ=વિમાસી
મૂર્ખ=ખેવકુદ્

અભાગણી=ઓછા ભા-
ગ્યની
ખયાવનારને=ઉગારનારને
જાન=જીવ
ભલેરા=સારા

સાર--કાંઈપણ કામ કરતાં પહેલાં પુરો વિચાર કરવો. વિ-
ચાર કરીને સારું નરસુ શોધી કાઢી, સારું લેવું નહારું છોડી દેવું.
કારણકે વિચાર્યા વગરનું કામ કરવાથી પાછળથી પસ્તાવું પડે છે. ૬

પાઠ ૧૮ મો.

સંદેશો=ખબર
ખોડંગતો=લંગડાતો
માયાળુ=માયાવાળા
હુંકાળુ=ગરમીવાળું

છાપું=છપાયલું વર્ત-
માન પત્ર
પસંદ=ગમતી
સિસોડી=સિતકારી;

અવાજ=શબ્દ
પંપાળીને=હાથફેરવીને
નજીક=પાસે
કળવ્યો=કળવણી આપી

સાર--કુતરાં પણ બુદ્ધિશાળી અને ધણીનું મન સમજી શકે
તેવાં હોય છે. માણસને વાચ્યા છે અને કુતરાંને તે નથી. છતાં પણ
તે માણસનાં ઉપયોગી ધણાં કામો કરી શકે છે. તેથી હાલ ધણાં
માણસો રૂપીઆ ખચી કુતરાં પાળીને કળવે છે.

પાઠ ૧૯ મો.

રીતસર=નિયમ પ્રમાણે
હિંચોળે=હિંદોળે
ખસેડી=આધોકાઢી;
દૂર કરી

દીમણું=વાગવાથી જે
દેરા થાય છે તે
કને=પાસે
હડસેલી=ધડેલી

હીંચતા=હીંચકાખાતાં
સાથીએ=સોખતીએ
ભલા=સારા
પાડ=ગુણ; ઉપકાર

સાર—સારી અથવા નકારી જે ટેવ પડી હોય તે જતી નથી અને ટેવ ઉપરથી ગુણ અંધાય છે. તોફાની છોકરાં પોતાનો ધણો ખરો વખત માત્ર તોફાનમાં જ ગાળે છે. જ્યારે સારાં છોકરાં તેનો ઉપયોગ ખીજને મદદ કરવામાં કરે છે. અર્ધાંચે સારા થવાની જરૂર છે. જેમ અને તેમ ખીજના ઉપર ઉપકાર કરી તેમનું બહું કરવું.

પાઠ ૨૦ મો.

ખંત=કાળજી	શાહજાદીઓ=પાદશાહ-	ફરજંદોને=છોકરાંને
આરબ=અરબસ્તાનનો	ની કુંવરીઓ	અસ્લાએ=પરમેશ્વરે
રહેવાશી	તહેનાતમાં=હજુરમાં	માફ=ક્ષમા. ગુનો=વાંક
દુખાવડો=શોખીતો.	હેતલાવથી=પ્રીતિથી	વહાલ=હેત
નીમણુકની=નક્કી કરેલી	છોકરવાદી=છોકરાંપણું	ઓદ્દાપર=અધિકારપર
શાહજાદા=પાદશાહના	ફરમાવશો=કહેશો	હૈયાના=મનના
કુંવરો	સમજુતી=સમજણ	રદ=નકામી

સાર—જે માણસ પોતાનાં છોકરાં ઉપર પ્રીતિ રાખી શકે તે ખીજનાં છોકરાં ઉપર પણ રાખી શકે. જે પોતાનાં છોકરાથી વેગળા રહે તે ખીજની સાથે તો ફરી જ રીતે મળેલા રહે. અમલદારોએ રૈયતને છોકરાંની પેઠે પાળવી જોઈએ. એવા ગુણવાળા પાદશાહને ક્ષમ્ય છે.

પાઠ ૨૧ મો.

ઢેકાઢળીઆવાળી=ખાડા	ચોકખું=પીવાલાયક, સાફ	ધોરી=મોટા
ટેકરાવાળી	દુઆ=આશિષ	લાલ=ફાયદો
ખૌખારો=અવાજ	દઈશ=આપીશ	
આડે=અવળે	લંગડો=પગલાગીગયેલો	

સાર—આંધળા માણસને પણ દિવસ અને રાત્રિની ખમર પડે છે. અર્ધાં પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને બોલવું શાંત થાય

એટલે જાણે છે કે રાત પડી, અને પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને ખોલવું થાય એટલે દિવસ થયો એમ સમજે છે.

આધિજા અને લંગડા માણસે જેવી રીતે પોતાનો જંગલમાંથી એક બીજાની મદદ લઇને શિકારી પ્રાણીઓથી બચાવ કર્યો, તેજ પ્રમાણે આપણે પણ એક બીજાની મદદ લેઇને કામો કરીએ તો સહેલાઇથી અને થોડીવારમાં થાય છે.

પાઠ ૨૨ મો.

પડછાયો=ઓળો	રસ્તો.	મુઓ=મર્યો
ભાગોળ=ગામની બહારની ખુદલી જગા	જરા=સહેજ	દાનત=ધનંત
થોભીશ=અટકીશ	થાક=વિસામા	ગુમાવ્યું=ખોયું
કુદકો=ઠેકડો	અદેખો=ખારીલો	તાકિ=ધનંત છે
પૂલ=નદી ઓળંગીને	લોભી=લાલચુ	ગુમાવે છે=ખુએ છે
જવા માટે બાંધેલો	ફાંફાં=ખાથોડીયાં	
	સામેપાર=સામે કિનારે	

સાર--આપણી પાસે જે હોય તેથી વધારે મેળવવાની ધનંત રાખવી નહિ. કારણ કે તેમ કરવા જતાં વખતે પોતાની પાસે જે હોય તે પણ ખોવું પડે છે.

પાઠ ૨૩ મો.

બસલના=પહેલાંના	બકર પડાવી લેવાનો વી.	મુખ્ખ=ખેવકુદ
ખરીદ કર્યું=વેચાતુંલીધું	ચારકર્યો=કીમત આપ્યા	સંદેહ=વહમ
કીમત આપીને લેવું	સિવાય છેતરીને લઇ	દરકાર=ગરજ
તે વેચાતુ લીધું કહેવાય	લેવાનો વિચાર કર્યો	ઠાવકું=ઠેકાણું, સાવધ
વાટમાં=રસ્તામાં	અચરજ=નવામ	શિકારી=જનવરો માર-
હગ=છેતરી લેવાનું કામ	હડખાએલા=જેને હડ-	નાર.
કરનાર	કવા હાલ્યો છે એવા	ભરોસો=વિશ્વાસ

સાર—ઠગ લોકો ખીજને છેતરવા માટે કેવા ઢોંગ કરે છે? પોતે નજરે ને જોતા હો તેથી ઉત્તરું ને કાઈ લુચ્ચો તમને કહે તો તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખશો નહિ, પણ તમારા જોવામાં કંઈ ભૂલ થતી હોય અને તે સંબંધી ને કાંઈ સારો માણસ તમને કહે તો તે માનવું જોઈએ.

પાઠ ૨૪ મો.

ફકત=માત્ર	ચટાપટા=આડાઉભાપાટા	યાદ=શરત
ગોળમટાળ=ગોળધાટનો	ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	ભરોસો=વિશ્વાસ
ચળકતો=ઝગઝગતો	રૂપાળો=સારો; સુંદર	શિખામણુ=સમજાવું
તરેહ તરેહના—જાત-જાતના	છીનવી=પટાવી	
	ઠીક=સારું	

સાર—કાંઈને પૂછ્યા વિના કે કહ્યા વિના તેની વસ્તુ જાની-માની લેવી તે ચોરી કહેવાય છે.

ચોરી કરનારને ચોર કહે છે.

ચોરી કરવાથી લોકો વિશ્વાસ રાખતા નથી; અને સરકાર શિક્ષા કરે છે માટે ચોરી બિલકુલ કરવી નહિ. ખીજની વસ્તુ જોઈતી હોય તો તેને પૂછીને લેવી.

પાઠ ૨૬ મો.

આરમ્બ=અરબસ્તાન દે-શના લોકોને આરમ્બ કહે છે	હાલત=દશા	વહાલને લીધે=હેતુને લીધે; પ્રેમને લીધે
ઊંચે જોકરે ભરપુર હતો.	બગડતી=ખરાબ થતી	કપરા=આકરા
જોકરાં ધણાં હતાં.	ખુશ્મસુરત=રૂપાળો; સુંદર	જાચાર=ગરીબ
ભરપુર=પુરેપુરો	ઉમદા=શ્રેષ્ઠ	પરાપર મૂલ લઈ=આ-જની કીમત લઈ
પૈસે ટકે ખાલી હતો=પૈસા નહોતા	દેશાવરથી=પરદેશથી	ખરદાસ=ચાકરી
ધીમ ધીમે=હળથે હળથે	પસંદ કીધો=ગમવાથી	પરવડે=ફાવે
	રાખવા માટે નક્કી કર્યો	ફેંકી દીધો=નાખી
	માગ્યો=વેચાતો લેવાના	
	અર્થમાં છે	

સાર—પ્રાણીઓના ગુણને લીધે માણસો તેમના ઉપર કેટલી પ્રીતિ રાખે છે તે આ પાઠમાં બતાવ્યું છે.

પાઠ ૨૭ મો.

ઝરો=પાણીનું વહેણ	કુટડા=નાજીક	ચોપાસ=ચારે બાજુ
પડછાયો=ઓળો	લલકારવું=લબેથી બોલવું	ફેલાએલી=પથરાયેલી
શીંગડાનો ભરાવ=શીંગડાનો જથ્થો	ચમકી=ઝબકી	ખડખડાટ=અવાજ
નજર=દ્રષ્ટિ	છલંગ=કૂદકો	સંકટમાંથી=દુઃખમાંથી
નારાજ=નાખુશ	પારધીઓ=શિકારીઓ	ખત્તાબ્યું=હિગાર્યું
ખડખડવા=નકામુંબોલવા	કેડો=પાછળ પડવું; પીછો	લોહી=લલચાધ
સુંદર=સારું	પાધર=ખુલ્લી જગ્યા	ફસાવી=સપડાવી
	વટાવી=ઓળંગી	

સાર—નજરે જોયેલી વાતો પણ કેટલીક વખતે ખોટી પડે છે. તે જોયા વગરની અથવા વિચાર્યા વગરની કાંઈ પણ વાત વિષે સારો અથવા ખોટો અભિપ્રાય એકદમ બાંધવો નહિ. પુરો વિચાર કરીનેજ તે વસ્તુને વખાણવી કે નિંદવો.

પાઠ ૨૮ મો.

ધ્રુષ્ણ=આશા	માંથી પલાળીને ગાળી	પ્રધાનનું=દીવાનનું
ખત્તાવવા=હિગારવા	કાઢેલા પીળા રંગનું	આંગણુ=ખારણું
રંગરેજ=રંગવાનું કામ	પાણી.	ધગધગતા=ધીકતા
કરનર; ભાવસાર	ગભરાટ=ગભરામણ	ખુરા=નકારા
જરદી=કસુંબીનાં પુલ-	વનનો=જંગલનો	હાલ=દશા

શિયાળ, વરૂ અને કૂતરાં એકજ જાતનાં પ્રાણી ગણાય છે.

સાર—ધ્રુવરે દરેકને જે સ્થિતિમાં જન્મ આપ્યો હોય તેમાં સંતોષ માનવો. તે સ્થિતિમાંથી સારા થવા પ્રયત્ન કરવો. પણ એકદમ હિંમતી સ્થિતિમાં જવા મહેનત કરવાથી પોતાની જાતને

કેવું નુકશાન થાય છે તે આ નકલ કરનાર શિયાળની વાત શીખ્યા-
થી સમજશે.

સતોષ માનવાને એવી રીતે છે કે—જે લોકો આપણા કરતાં
સારી સ્થિતિ ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર ન કરવો;—પણ જે આ-
પણા કરતાં હલકી સ્થિતિ ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૨૯ મો.

લગ્ન=વિવાહ; પરણવાનું	નડવા=પીડવા; દુખદેવા	શેખી=પતરાળ
વરા-અર્થ	લેખવેછે=ગણે છે	રંક=ગરીબ
મેળાપ=મેળું થવું	મેંધેભાવ=વધારેકીંમતે	ચાહેછે=છાએછે
ચડભડી=બડબડી	ખપ=જરૂર	ભારેખમ=વધારેમોક્ષ

સાર—દુનિયામાં સારાં કહેવડાવવું હોય તો અભિમાન રાખવું
નહિ, પણ નમ્રતા રાખવી. નમ્રતા રાખવાથી ઘણા માણસો બોલા-
વશે અને ભાવ પૂછશે. સોંધી વસ્તુઓ ગરીબમાં ગરીબ માણસ
પણ લઈ શકે છે. મોંધી વસ્તુઓ શ્રીમંતજ લઈ શકે છે. શ્રીમંત
થોડા હોય એટલે મોંધી વસ્તુઓ વાપરનાર થોડા. સોંધી વસ્તુઓના
ભેનાર વધારે મળે છે. માટે સારા કહેવડાવવા માટે અભિમાન વિનાના
નમ્રતાવાળ રહેવું, કે જેથી બધા માણસો માન આપે અને બોલાવે.

પાઠ ૩૦ મો.

આપકર્મી=પોતાના ક-	પર્વ==તહેવાર	તક=લાગ; દાવ
ર્મ ઉપરજ આધાર	તરાપ=કૂદકો	અભેસિંગે તક જોઈ ઘોડો
રાખનાર.	સેનાનાં=લશ્કરનો	ફેંક્યો=અભેસિંગે લાગ
બાપકર્મી=આપના કર્મ	સમ=વખતે	જોઈ ઘોડો ચલાવ્યો
ઉપરજ આધારરાખનાર	લૂણુ=મીઠું; આ જગાએ	નાસભાગ=નાંસાનાસ
તીર્થ=જગ્યા	અનનો અર્થ છે.	દુશ્મન=શત્રુ
વતન=જન્મભૂમિ	પ્રાર્થના=સ્તુતિ	ફતેહ=જય; જીત
ભાભી=ભાઈની વહુ	ફરફરતાં=ઉડતાં	રાજપાટ=રાજગાદી

સાર—પોતાની જાતે મહેનત કરવાથી માણસ ભાગ્યશાળી થઈ શકે છે તે અભેસિંગની વાતથી જણાય છે. આપણામાં કહેવત છે કે ભરકા નથી બરકત. જાતે કરેલી મહેનતમાં જેટલું ફળ થાય છે તેટલું પડેલા તરફથી મળેલામાં ફળ નથી. માટે બીજાના ઉપર આધાર ન રાખતાં પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૧ મો.

તાજે=મરત	તકુકતો=ધકુકતો	ગજ ઉપરાંત=શક્તિ
લહેરથી=મોજાથી	મમતે=અડસે	ઉપરાંત

સાર—પોતાની શક્તિ ઉપરાંત કોઈ કામમાં વધારે મમત રાખવો નહિ, શક્તિ ઉપરાંતનું કામ કરવાથી પોતાની જાતનો નાશ થાય છે. માટે પોતાથી જેટલું બની શકે તેટલુંજ કરવાનું માથે લેવું. બીજાની બરાબરી કરવા એકદમ માથું મારવું નહિ.

પાઠ ૩૨ મો.

લપસી=ખભી	ખાદીનાં=ગજઆનાં	વાંક=ગુન્હો
ખરડાયાં=અગડયાં	મક્કમક્ક=એક જાતનું	બેદરકાર=ગરજ વગરનો
ઉપકારનું=ગુણનું	ઝીણું લુગડું	લાલ=દ્રાવદો
યાદ=શરત	શાહુકારનો=ગૃહસ્થનો	

સાર—શરીર ઉધાકું ન રાખતાં તેના ઉપર બરાબર કપડાં પહેરવાં અને તે ધોગેલાં અને સાફ રાખવાં. કસ ને બદન ખુદ્સાં રાખવાં નહિ. ઋતુ ઋતુ પ્રમાણે કપડાં પહેરવાં.

પાઠ ૩૩ મો.

ભાઈબંધી=મિત્રાચારી	પસંદ=ગમતી	હમણાંજ=હાલજ
જડતો નહોતો=મળતો નહતો	ડરવા=ખીવા	નિશાનીઓ=એ'ધાણીઓ
દેશાવર=પરદેશ	આસપાસ=આજુબાજુ	દુકડું=નજીક
	પાડોશમાં=નજીકમાં	ખંતીલાં=મહેનત

સાર—ધધરે આપણને જોવા માટે આંખ આપેલી છે. તે આંખનો દરેક વસ્તુને તપાસી જોવામાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જતાં આવતાં કે રસ્તે ચાલતાં જે જે જોવાનું મળે તેનો ખારીકાધથી તપાસ કરવો.

બીજી ચોપડી ભાગ—૨.

પાઠ ૩૬ મો.

છેકજ=તદન	ધ થાય છે	ઝોળખવી=સમજવી;
આથમેછે=દેખાતો ખં.	ઝોળો=પડછાયો	જાણવી

દિશાઓ મુખ્ય ચાર છે. ૧ પૂર્વ, ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર, ૪ દક્ષિણ.

પૂર્વ—જે દિશાએ સૂરજ ઉગે છે તે ઉગમણી અથવા પૂર્વ દિશા કહેવાય છે.

પશ્ચિમ—જે દિશાએ સૂરજ આથમે છે તે આથમણી અથવા પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

ઉત્તર—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં ડાબાહાથ તરફની દિશા તે ઉત્તર કહેવાય છે.

દક્ષિણ—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા તે દક્ષિણ કહેવાય છે.

પૂર્વ અને પશ્ચિમ સામસામી આવે છે.

ઉત્તર અને દક્ષિણ સામસામી આવે છે.

દિવસે સૂર્યથી દિશાઓ ઝોળખી શકાય છે પણ રાતે ઉત્તર દિશા તરફ એક સ્થિર તારો હોય છે જેને ધ્રુવ કહે છે તેનાથી દિશાઓ ઝોળખી શકાય છે. જે દિશાએ એ તારો છે તે ઉત્તર

દિશા અને તેની સામેની તે દક્ષિણદિશા કહેવાય છે. એ ધ્રુવના તારા તરફ મેં કરીને ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા તે પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

પાઠ ૩૭ મો.

ખેસતું વરસ—કારતક શુદ્ધી પડવાને દિવસે આવે છે.

સાથીઆ—આવાં જુદી જુદી જાતનાં ચિત્ર આંગણામાં કંકુ વગેરેથી જમીન ઉપર કાઢે છે તેને સાથીઆ કહે છે.

સરસ=સારો
મધ્યમા=વચ્ચે

કસરતશાળા=કસરત કરવાની જગ્યા

લંબચોરસ=લાંબો ચોખ્ખો
બાગ=બગીચો; વાડી

પાઠ ૩૮ મો.

રેશન=આગગાડી ઉભી રહેવાનું સ્થળ
ડગલાં=પગલાં

ખમણી=ખેણી
આગગાડીનું મથક=આગગાડી ઉભી રહે-

વાનું રેલ્વે સ્ટેશન
ગોચર=ચરો; ખુદીજગ્યા

પાઠ ૩૯ મો.

વર્ગ=કત્રાસ
ગામબહારની સેલ=ગામબહારની મઝા
વગડામાં=ગામબહારની ખુદી જગામાં
ખુશ=રાજ
પોપડાતરફ=ચરો તરફ;
ઘાસના બીડ તરફ
વળ્યા=ચાલ્યા

નિચાણુ=નીચી જગા
મેર=તરફ
ધશાન=પૂર્વ અને ઉતર દિશા વચ્ચેના ખુણાને ધશાન ખુણો કહે છે.
મઝા=આનંદ
ભાડું=નદી કાંઠા ઉપરની પાણી વગરની

રેતી વાળી જગાને ભાડું કહેવાય છે
વહેણુ=વહન
ચાલાક=હોશિયાર
પારથી=કિનારેથી
ક્યારડા=ખેતરો (નીચા)
સુગમ=સહેલું
મસ=વધારે

ડાંગરને પાણી વધારે જોઈએ છે માટે ડાંગરને માટે બીજાં અનાજનાં ખેતરો કરતાં ઉંડાં પાણી ભરાઈ રહે તેવાં ખેતરો જોઈએ છે.

પાઠ ૪૦ મો.

સાંજે ખાવું તે વાળુ કહેવાય છે.

બપોરે ખાવું તે જમવું કહેવાય છે.

અને સવારમાં જમવું તે હાજરી કહેવાય છે.

મોસાળ=માનું પીયેર;
માના આપ; ભાષ-
નું ગામ.

મામા=માના ભાઈ
ચોરા=સરકારી નોકરોને
જમીનના સરકાર-
ના પૈસા ઉધરા-
વવા વગેરે માટે
બેસવાનું મકાન
મુખી=પટેલ; ગામના

રક્ષકનું કામ ક-
રનાર.

ગંધ=વાસ; સોડ.
મામલતદાર=તાલુકાનો
ઉપરી; વહીવટદાર.
રાવણીઆ=વરતણીઆ
તાલુકે=મહાલમાં
તલાટી=ગામના રૂપીઆ
ઉધરાવવાનું કામ
કરનાર.

હુંડી=મનીઓર્ડર; પર-
દેશથી ટપાલખા-
તા મારફત જે
રૂપીઆ આવે તે
ટપાલ=કાગળો વહેંચ-
વાનું કામ કરનાર.
ગેરહાજર=હાજરનહિતે
દાકતર=ઈશ્તિહવા ક-
રનાર વૈદ્ય.

પાઠ ૪૧ મો.

સોનેરી=સોનાના જેવો
ધગધગતા=ધીકતા
ધંધે=કામે
કલોલ=આનંદ; મજા
ખોરાક=ખાવાનું

વનસ્પતિ=ઝાડછાડવગેરે
ખીલતી=ફુલતી
ખીલેલાં=ફુલેલાં
ઠંડા=ટાઢા
હાહેર=મોજા

જન=માણસ
નરમ=ધીમો
આખર=છેવટે
ચોતરફ=ચારેખાળુ

સૂરજ ઉગે તે વખતને સવાર કહે છે; સૂરજ માથે આવે તેને
મધ્યાહ્ન કહે છે; અને સૂરજ આથમે તે વખતને સાંજ કહે છે.

સવાર થાય એટલે દરેક માણસ પોતપોતાને અનુકૂળ ધંધે
કામે લાગે છે, અને સાંજ થાય એટલે ધંધેથી ઘેર આવી વાળુ કરી
રાતના વખતમાં વિસામો લેવા સ્થળ જાય છે.

પાઠ ૪૨ મો.

પવનનેરથીપુંકાયછે=વા	પાન=પાંદડાં	ધાન્ય=અનાજ
નેરથી વાય છે	ઝપાટો=સપાટો	કચરો=બગદો
સુગળાધ=અકળાઈ	ધસડી=ખેંચી	અકળામણુ=ગભરામણુ

પવન જ્યારે હાલે ચાલે નહિ ત્યારે તેને હવા કહે છે; જ્યારે તે હાલે ચાલે છે ત્યારે તેને પવન કહે છે, અને અતિશય નેરથી જ્યારે પવન વાય ત્યારે તેને વાવાઝોડું કે વંટોળીઓ કહે છે.

જો હવા ન હોય તો આપણે મરી જઈએ. હવાથી પ્રાણીઓ જીવી શકે છે.

પવનથી—દરીઆનાં વાદળાં જમીન ઉપર ખેંચાઈ આવી વરસાદ પડે છે, વરસાદથી ખેતી સારી થઈ અનાજ પાકે છે, અને અનાજ પાકવાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ. પવનથી વહાણો ચાલે છે, રસ્તા સાફ થાય છે, અને ફૂલોમાંથી સુગંધીદાર હવા બધે ફેલાય છે.

પાઠ ૪૩ મો.

ગમશે=પમંદ પડશે; કા-	ઝાંખો=મેલા રંગનો	વેહ=કાણું
વશે	ચૂરો=ભૂકો	ખિંદ્રો=કાણું
કણુ=રજકણુ; ઝીણાદાણુ	કાલ=કેવ; ખાર	ચાંચવા=અણીવાળા
પીગળતો=ઓગળતો	કહાણી=કથા	કોદાળા
ચૂસી=ખેંચી	જંતુઓ=જીવડાં	
નિર્દય=દયા વગરના	ખારીક=ઝીણા	

પાઠ ૪૪ મો.

ધંધો=રોજગાર	જે મળીને ખેડું થાયછે	થર=પડ
બહેર=બહેરાટ	માંજીએ=અજવાળીએ;	ટંકશાળ=નાણું બના-
લોટા=કળસીયા	ધસીએ	વવાની જગા
ખેડું=દેગડું અને ધડો	ખાઝેલો=વળગેલો	

પાઠ ૪૫ મો.

પિતળ=એ મિશ્ર ધાતુ
છે તે વસત અ-
ને તાંબાની મેળ-

વણીથી થાય છે.
ખુબ=મહુ.
મળગરાં=ખરડવાં

તાસકા=ઢાંકણાં
સરતુ=સોધું
ઈનામ=અક્ષિસ

પાઠ ૪૬ મો.

ખળર=ચૌદું.
કુમળું=કુણું
ચરાઉ=ચરીને પેટ બ-
રનાર; ફરનારાં
મંજુ=ઢમલો

સુગંધ=સારી વાસ
ખુજળી=ખસ, દાદરના
રોગ તે ખુજળી
અત્તર=સુગંધીદાર સત્વ
ફેલાયછે=પખરાય છે.

જડ=જડીઉં
ઉપત્રાણે=ઉંચીજગાએ
ચમરી=કુમતું
પાણીવાટ=પાણીને જ-
વાનો રસ્તો.

મૂંજ=સરકટોની પાંદડી પત્રાળી ફૂટીને વણે તેને મૂંજ કહે છે.
મૂંજનું ખાટલે બરવાનું વાણુ થાય છે.

પાઠ ૪૭ મો.

જરનોસાંઠો=જરનુંરાકું
સળંગ=આખી
પેર=પીરાઇ
શેરડીની પીરાઇને કા-
તળી કહે છે.

પુરીને=નાંખીને
ખાવટાનું ખીજું નામ
નાગલી છે.
મહીકાંઠો=મહીનદીનો
કિનારો

ખીડમંથી=ધાસના
પડતરમંથી
છડીને=ખાંડીને
સૂકાઇ ગયેલા ધાસને
ખસલી કહે છે.

પાઠ ૪૮ મો.

ખેડુત=ખેતી કરનાર
સખત=આકરી
મજુરી=મહેનત.
એકસામહુ=એકસરખું
ભાયું=ખાવાનું

ભાણુ=સૂર્ય
કાઢ=ગાય, બળદ, બેસો
વગેરેનેખાંધવાની જગા
નીરુંધું=નાંખુંધું.
કૌવતવાળું=જેરવાળું;

શક્તિવાળું.
આળસુ=સુરત
સેડ=છેડ
ધુસરી=ઝુંસરી
તાત=આપ.

અરે ખેડુત ! તું અરેઅર જગતનો બાપ ગણાયો છું. કારણકે બાપ જન્મ છોકરાનું બરણ પોષણ કરે છે તેજ પ્રમાણે આ બધા સંસારને તું પાળતો જણાય છે. મતલબકે તું અનાજ પેદા કરે છે, તેથી તે લઇને ખાઇને આ બધો સંસાર જીવી શકે છે. જો ખેડુત ખેતી કરી અનાજ પેદા કરત નહિ તો માણસોને ખાવાનું મળત નહિ અને તે મરી જાત.

પાઠ ૪૯ મો.

ટાંકણે=ટાણે; વખતે	ફરતી=ચારેબાજુ	સાદા=હંમેશાં
પાલવાળા=કિનારવાળા	લીલાછમ=ધણ્ણાલીલા	

પાઠ ૫૦ મો.

કાલુ=શેરડી પીલવાનો કોલ.	પેરવાળી=પીરાઈવાળી	કુકર=ભૂંડ
પદછા=પાંદડાં	પાણી પાયેલા ખેતરને પીત કહે છે.	પાકટ=પાકી
પુબ્કળ=ધણ્ણ	તરકારી=શાકભાજી	ધટ=જાડો

પાઠ ૫૧ મો.

તકરાર=ટંટો	ઉજળો=સ્વચ્છ	ઉપયોગી=અપની
ધીર્મા=હળવાં	સફેદી=ધોળાપણું	પૈસાદાર=પૈસાવાળા
પોચો=નરમ	નકામાં=ફોગટ	અપ=કામ

પાઠ ૫૨ મો.

મધમાખ=મધકરનારીમાખ	ધૃષ્ટા=આશા	રક્ષણુ=પોષણ
કામળો=ભોરો	પ'ડે=પોતે	ચોકખા=સ્વચ્છ
પારકો=પરાયો	હુકમ=આજ્ઞા	જ'તુ=જીવડાં.

પાઠ ૫૩ મો.

શેખ=મુસલમાનોમાં એ.
ક અટક છે
ખતક=એક જાતનું જનવર
ચીકટ=ચીકાશ

લિંગતું=ભીનું ચતું
નખળી=ખળવગરની
અણીદાર=અણીવાળી.
જળવેછે=સાયવે છે

ધસીને=દોડીને
ધંધે=કામે

પાઠ ૫૪ મો.

રઝળીને=રખડીને

ભો=ખીક

લાગ=દાવ

પાઠ ૫૫ મો.

દેખાવ=ધાટ
સુંદર=સારો
ગરદન=પીઠ
નકર=કઠણુ
સપાટ=સરખી
તીણુ=ઝીણુ

ઝડપથી=ઉતાવળથી
મજલ=રસ્તો
પાણીદાર=પાણીવાળું;
શકિતવાળું
અરખી=અરખસ્તાનના
નીમકહલાલ=કરેલા ગુ-

ણને જાણનાર
પ્રીતિ=હેત
જન=સાજ
ખરદાસ=ચાકરી

પાઠ ૫૬ મો.

નાળખંધ=નાળખાંધનાર;
નાળ જડનાર
ફેર=તફાવત
જીમખો=જથો

ખોખારેછે=હણુહણુછે
અડીઅલ=અટકણુ
ઠોઠ=મૂર્ખ
ચાલાક=હોંશિયાર

તખેલો=જનવરો ખાંધ-
વાની જગા.

પાઠ ૫૭ મો.

તફાવત=ફેર
હડપચી=દાઢી

ભવાં=ભમર
પાંતરાં=પાંદડાં

વાંસો=ખરડો

પાઠ ૫૮ મો.

આકાર=ધાટ
વાસ=સોડ

સ્વાદ=રસ
શીકર=ચિંતા

ધખાકો=અવાજ
લીસું=સુંવાળું

પાઠ ૫૯ મો.

રંગરેખ=ભાવસાર;
રંગનારા
નજીક=પાસે

ભાત ભાતના=ગત
ગતના
છુટ્ટી=રજા

ખુલતો=ઉઘડતો
ફસરીઓ=નારંગી

મૂળ રંગ નજીક છે. ૧. લાલ ૨. પીગા ૩. વાદળી.

બાકીના બધા રંગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે કારણકે તે જુદા જુદા રંગોના ભેગા કરવાથી થયેલા છે.

પાઠ ૬૦ મો.

ડીલ=શરીર
દોશીવાણીઓ=કપડોના
ધંધો કરનાર

રંગદાર=રંગવાળા
પંખી=જેને પાંખો છે
એવાં જાનવર

ગરજ=દરકાર

કપડાંથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે, ટાઢ, તાવ અને શરદી થતી નથી, માટે કાંઈએ ઉઘાડા ફરવું નહિ.

જાનવરોને કપડાંની જરૂર પડતી નથી કારણ કે તેમના શરીર ઉપર પરમેશ્વરે વાળ, રૂવાં, પીછાં વગેરે કરેલાં છે. જે લુગડાંની ગરજ સારે છે તેથી તેમને તાપ, ટાઢ કે શરદી લાગતી નથી.

રૂનાં લુગડાં સાધારણ ગરમ છે તે ઉનાળામાં પહેરી શકાય.

ઉંનનાં લુગડાં જાતે ગરમ છે તેથી ચોમાસામાં અને શિયાળામાં પહેરી શકાય. એ સિવાય રેશમનાં, ઝાડની છાલનાં, ચામડાનાં પણ લુગડાં બને છે જે બધાંનો ઉપયોગ શરીરનું રક્ષણ કરવામાં થાય છે.

બીજ ચોપડીની કવિતાના અર્થ.

પાઠ ૨ જો. સવારનું વર્ણન.

સવારનું વર્ણન = પ્રભાત-
ની હકાકત
વા'લા = ખ્યારા
વાણું વાયુ = પેરોઢીયું થયું
મુજ = મારા
વન = જંગલ
વીતી = પુરી થઈ
ઝગઝગાટ = પ્રકાશ, ઉ-
જ્જ્વલ
દીસ = દેખાવ
ભાતભાત = જુદી જુદી
જાતનાં; રંગ બેરંગી
ડોલે = હાલે
મેના = પોપટની સ્ત્રી
કુટડા = શોભિતા, રૂપાળા
શીકું = ઝાંખું
મધુર = મીઠું
તેજ = પ્રકાશ
હીડી ગયું = જતું રહ્યું

કાળું = ઝાંખું
ખુણા ખાંચા = છાની જ-
ગ્યા, ખુણાવચાળા
ભકતજનો = સ્તુતિકરનાર
માણસ
ખ્યાન = સ્મરણ
ધરે = કરે
ગવૈયા = ગાયન કરનારા
ગાન = ગાયન ભજન
દાતા = દેનાર, આપનાર
દીયે = આપે
રકું = સારું
દાન = કાંઈ પણ કીમત
લીધા સિવાય અગર
લેવાની ઇચ્છા સિ-
વાય આપવું તે.
મુદ્ધાં = મુસલમાનના ગુરૂ
ખાંગ = મંદીર; નિમાજ;
સ્તુતિ; પ્રાર્થના

તણો = નો
ઉદય = પ્રકાશ
અંધકાર = અંધારું
ભ્રમર = ભમરા
ગુંગુ = ગણગણાટ
પત્ર = પાંખડીના પાન
ઉમંગી = હોંસીલા
પંખેરૂં = પક્ષીઓનું ટોળું
વેલી = વેલા
નહિ ભૂલ = નગર ચૂકે,
ભૂલ વગર.
તાજાં = તરતનાં
તૂલ = પાક, અનાજ
મગન = ખુશી
કેરૂં = તું
ખ્યાન = ચિત્ત; મન
માત = મા

(૧) હે મારા વહાલા બાળક ! તું (ઉંઘમાંથી) જાગ (જો)
પક્ષીઓ વનમાં બોલે છે, રાત પુરી થઈ અને સવાર થયું છે ને
પૂર્વ દિશામાં (સૂરજ ઉગવાથી) અજવાળું-પ્રકાશ થયો છે. વળી
રંગ બેરંગી જુદી જુદી જાતના રંગો દેખાય છે, અને ઝાડનાં પાંદડાં
હાલે છે. હે મારા વહાલા બાળક ! તું જાગ, (૨) કુકડા-મરઘડાઓ

કુકડેકુક બોલે છે અને કાગડા કાકા કરે છે. રૂપાળા મેના પોપટ અને મોર મીઠા રાગથી બોલે છે. હે મારાં (૩) (સૂર્યના ઉગવાથી) ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું પડ્યું અને તારાઓનું તેજ દેખાતું બંધ થયું. ચોર લોકો (પકડાવાની ખીકથી) ઝંખવાણા થઈ સંતાઈ જવા માટે ખુણા વચાળા બોલે છે. હે મારાં (૪) ભક્ત માણસો ધન્યરતું ધ્યાન ધરે છે, અને ગાયન કરનારાઓ ભજન ગાય છે. દાતાર (ગૃહસ્થ) માણસો સાઈ દાન કરે છે, અને મુદ્ધાંજી (મસીદમાં) ખાંગ પોકારે છે. હે મારાં (૫) સુરજના ઉગવાથી (પ્રકાશથી) રાતનું અંધાઈ જતું રહ્યું. ભમરાઓ ગણગણાટ કરે છે, અને કમળની-પોયણની પાંપડીઓ ઉધડે છે. હે મારાં (૬) દિવસ જેમ જેમ ચઢતો જાય છે, તેમ તેમ માણસો કામ કરવાને હોંશીલા થાય છે. આકાશમાં પક્ષીઓનાં ટોળાં દોડે છે, અને ઢોરો ખોરાક શોધવા માટે (ખેતરોમાં) જાય છે. હે મારાં (૭) ઝાડ, વેલા, ફળ અને પુલ એ બધાં ધીમે ધીમે જરાપણુ ભૂત્ર સિવાય ખીલે છે. પક્ષીઓ, ટોળે મળીને તરતનો પાકિલો ખોરાક (દાણા) ખાવા જાય છે. હે મારાં (૮) (મા પોતાના છોકરાને કહે છે) હે ભાઈ! તું પરમેશ્વરનું નામ લઈ ઉમંગથી ઉઠ અને મન લગાડીને પાઠ કર. હે મારાં

પાઠ ૫ મો. સંગત વિષે.

સંગ=સોખત	ઠરશે=ખેસશે	મહેતાના=મહેતાજીના
રંગ=અસર	રૂડે સંગે=સારી સોખ-	ભાગ્યશાળી=નશીબદાર
પેસે=આવે	તથી	વિદ્યા=જ્ઞાન
મામ=ઠેકાણું	ખુરેસંગે=નઠારી સોખતે	
પ્રેમ=હેત	ખુરો=નઠારો	

(૧) જેને જેવી સોખત (હોય છે) તેને તેવી (સોખતી જેવી) અસર થાય છે. જેને જેવી સોખત (હોય છે) તેવી

(સોખતીના જેવો) અસર તેનામાં આવે છે. (૨) જેને જેવી સોખત, તે તેવા કામ કરે છે. જેને જેવી સોખત, તે તેવે ઠકાણે જમીને ખેસે છે. (૩) સારી સોખતથી સારો થાય છે, અને નકારી સોખતથી નકારો થાય છે. સારા (હોશિયાર) મહેતાજીની સોખતથી નશીબદાર (છોકરો) વિદ્યા લાભે છે.

સાર—આપણામાં કહેવત છે કે “સોખત તેવી અસર” એટલે જેવી સોખત હોય છે તેવીજ સોખત કરનારામાં અસર—ગુણ આવે છે. એટલે જે નકારા માણસની, ચોરી કરનારની, જીદુ ખોલનારની વિગેરે જેનામાં નકારી ટેવો છે તેવાની સોખત કરી હોય તો આપણામાં પણ તેવા ગુણ દાખલ થાય છે, અને જે કોઈ સાચા ખોલા અને વિદ્વાન માણસની સોખત કરી હોય તો તેનામાં પણ સાચા-ખોલના અને વિદ્વાતાના ગુણ દાખલ થાય છે. માટે દરેક માણસે સોખત કરતી વખતે તેના ગુણ, રીત, રિવાજ વિગેરે જોઈને કરવી.

પાઠ ૧૦ મો. ફરી ફરીને કામ કરવા વિષે.

જળ=જળી; કરોળીઓ
જીવડાંને પકડવા માટે
પોતાના મોંઢાની લા-
ળથી જળી બાંધે છે
તેને કરોળિયાનું ધર
કહે છે.

ભોંય=જમીન

ગભરાય=અકળાય

હેઠે=નીચે

વણતુટેલે=તુટ્યાવગરનો

તાંતણે=તારે
ઘાટ=લાગ
શર કરી=ચાલુ કરી
માટ=માટે
ધીરજ=શાંતી
ફાળ્યો=ફળીભૂત થયો
કો=કોઈ પણ
ખંતથી=હોંશથી
હોંશથી=ઉમંગથી;
ખંતથી

ભીડયો=ખાઝયો, મંડયે
વણમોત=મોત વગર
નીરધાર=નકી
ફરીફરીને=વારંવાર
અનંત=ધણા
યતન=મહેનત
ચગદાઈ=છુંદાઈ, દબાઈ
આળસ=એદીપણું
તજી=છોડી દઈ

(૧) કરોળીઓ જળ (પોતાને રહેવાનું ધર) ખનાવતાં

ભોંય-જમીન ઉપર પડી જવાથી ગભરાય છે, અને તુટ્યા સિવાયના તાંતણા ઉપર ચઢવા માટે જાય છે.

(૨) તેણે તાંતણા ઉપર ચઢવા માટે મહેનત ચાલુ કરી પણ પાછો હટી પડ્યો અને ઉપર ચઢવા માટે કોઈપણ લાગ કાઢ્યો નહિ.

(૩) એ પ્રમાણે વારંવાર (ઉપર ચઢવા માટે) બે ત્રણ-વાર મંડ્યો રહ્યો તો પણ તેમાં નહિ કાવવાથી ફરીને તૈયાર થયો.

(૪) હિંમત રાખીને હોંશ-ઉમંગભેર છટ્ટીવાર ચઢ્યો અને ધીરજ રાખી તો જાળ ઉપર નક્કી જમને પહોંચ્યો.

(૫) જો તેણે હોંશથી વારંવાર મહેનત કરી હોત નહિ, તો (પ્રાણીના) પગતળે ચગદાઈને વગર મોતે મરી ગયો હોત.

(૬) એ પ્રમાણે (કરોળીઆની પેઠે) જો માણસો મનમાં ઉમંગ રાખીને આળસ છોડી દઈ મહેનત કરે તો ઘણોજ ફાયદો-લાભ મેળવે.

પાઠ ૧૫ મો. હળીમળીને ચાલવા વિષે.

મળી=એકઠા થઈ
મંને=એ
સંપી=હળીમળી
સુખ=આનંદ
એન-મળ, ગમત
લડે=વઢે

સધળો=પધો
શોક=દીલગીરી
લાજ=આખરૂ
ઘટે=ઓછી થાય
નિંદે=ભૂંડું બોલે
બળવંતા=જોરાવર

દહાડા=દિવસ
કદી=કોઈ દિવસ
લેશ=જરા
કલેશ=કળઓ
હળતામળતાં=સંપીને
ગીતો=સારાં ગાયન

(૧) હે એન ! આપણે બન્ને જણા જો હળીમળીને રમીએ તો સુખ અને ગમ્મત થાય, પણ જો વઢીએ કે રડીએ તો બધું ઉદાસ-દીલગીરી લાગે અને તેથી આપણી આખરૂ ઓછી થાય અને લોકો આપણું ભૂંડું બોલે.

(૨) હે મારા જોરાવર પરમેશ્વર બાપ ! તું અમને હંમેશાં સંપીને રહીએ એવું આપ, કે જેથી કરીને અમારા દિવસો આનંદમાં જાય અને કોઈ દિવસ જરાપણ કળઓ-કંકાસ થાય નહિ.

(૩) છોકરાં હળીમળીને રહેતાં હોય, અને કોઈપણ દિવસ વઢતાં કે રડતાં ન હોય, અને ખાઈપીને ગાયનો ગાતાં ફૂરતાં હોય તો તેઓની મા મનમાં રાજ થાય છે.

પાઠ ૧૭ મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા વિષે.

વગરવિચાર્યું=વિચાર
કર્યા સિવાયનું

પસ્તાય=અફસોસ કરે
જનન=જીવ.

જે માણસ વિચાર કર્યા સિવાય કામ કરે છે તેને પાછળથી
ધણે પસ્તાવો થાય છે. જુઓ કે એવાં (વિચાર કર્યા સિવાયનાં)
કામ કરવાથી ધણા માણસોના જીવ જાય છે.

પાઠ ૨૫ મો. કુહાડી વિષે.

બાળ=બાળક, છોકરો
પિતા=આપ
બન્યો=થયો
બહાદુર=હિંમતવાન
શાણો=ડાહ્યો
ધાવ=ધા
ચીજ=વસ્તુ
ભાળે=દેખે, જુએ
ખેલતો=રમતો

ઝાંપે=ભાગોળે
નીર=પાણી
તાંહી=ત્યાં
નિહાળ્યું=જોયું
માંહી=અંદર
ડર્યો=ખીન્યો
દીલ=મનમાં
તે ધડી=વખતે
ચીસ=રાડ, ધાંટો

સદા=હંમેશાં
જીવતાં=ઝોકાંખાતાં
સમાતાં=ડુબતાં
સુણી=સાંભળી
સાદ=અવાજ
ભલાં=સારાં
વદે=ખોલે
દીધી=આપી
સાથ=સાથે

(૧) એક નાનો છોકરો પોતાના આપની કુહાડી લઈને
જાણે હિંમતવાન ડાહ્યો ભાયડો હોયની ! તેમ થયો. જે વસ્તુ દેખે
તે ધા મારીને કાપી નાંખે; એમ રમતો રમતો ગામની બહાર તળાવ
હવું ત્યાં ગયો.

(૨) ત્યાં (તળાવમાં) માછલાએ પાણી જરા હલાવ્યું તેથી
બાળક પાણીની અંદર કાંઈક જોયું; એટલે બાળક ખીન્યો અને કુહાડી
પાણીમાં પડી ગઈ તે વખતે ધણી ચીસ પાડીને રડવા લાગ્યો.

(૩) હંમેશાં પાણીમાં ઝોકાં ખાતાં અને ડુબતાં એવાં સારાં
દેવી માતા તે છોકરાનો સાદ સાંભળીને આવ્યાં અને ખોલ્યાં કે, આ
રૂપાની કુહાડી લે પણ બાળક કહે છે કે માતા ! મારી કુહાડી એવી નથી.

૪) ખીજ વખતે સોનાની કુહાડી લાવી બતાવી, ત્યારે બાળક માથું ધુણાવીને કહે છે, કે એ પણ મારી નથી, મને તો મારી કુહાડી સારી ગમે છે, માટે હે બધાં માતાજી ! તમે પાણી-માંથી તે મારી કુહાડી કહાડી આપો.

દાહરે.

સંપત=ધન; દોલત | મહેર=કૃપા, મહેરબાની
હોળો=થળો | જગનાથ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર

દેવીએ (પાણીમાંથી કુહાડી) કાઢી આપી, ને તે બાળક સાથે બોલી, તને સુખ અને દોલત મળજો, અને પરમેશ્વરની તારા ઉપર મહેરબાની થજો.

પાઠ ૩૪ મો. પ્રભુનો મહિમા.

મહિમા=મોટાઈ	પા'ડ=પાહાડ, પર્વત	સુદ=અજવાળીયું
જગપતિ=દુનિયાનોધણી	ચરાડ=મોટા ટેકરા	તણી=ની
જગમાં=દુનયામાં	સિંધુ=દરિયા	કળા=શોભા, પ્રકાશ
રચી=બનાવી	સરિતા=નદી	વદ=અંધારીયું
રચના=બનાવટ, ગોઠવણ	ઘાટ=રસ્તો	રૂડો રંગ=સારી શોભા
રૂડી=સારી	રળિયામણી=શોભિતિ	ચાવણું=ખોરાક ખાવાનું
અપાર=ધણી	વનવાસ=જંગલનોરસ્તો	ઉપકાર=આભાર, ગુણ
પ્રાણીઓ=જીવો	શીતળ=ઠંડો	કળા=શક્તિ
સરજનવ્યા=બનાવ્યાં	ઠંડક=ટાઢક	કળી=જણી, ઓળખી
નવરંગી=જુદાજુદારંગનાં	સાર=સારી	સરજી=બનાવી
ખીલતાં=ઉઘડતાં	નિરધાર=નક્કી	સરજનહાર=દુનિયાને
શોભતાં=દીપતાં	જીલતાં=લટકતાં	બનાવનાર પરમેશ્વર
તરપાન=ઝાડનાં પાંદડાં	મધુર=મીઠાં	
	નાદ=અવાજ	

(૧) દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ધણી સારી બનાવટ બનાવી છે, અને દુનિયામાં નાનાં મોટા પ્રાણીઓ પણ બનાવ્યાં છે.

(૨) જુદી જુદી જાતનાં ફુલો ખીલી રહ્યાં છે, અને પક્ષીઓ ગાયન કરે છે, પાંખોના અને ઝાડનાં પાંદડાંના સુંદર રંગો શોભા આપે છે.

(૩) મોટા મોટા પહાડો, ઉંચા ટેકરા, દરિયા, નદીઓ અને નદીના ધાટ, શહેર અને જંગલના રસ્તા વિગેરેની આ રચના સુંદર બનાવી છે.

(૪) શિયાળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને ઉનાળામાં સુર્યના તાપથી ખરેખર—નક્કી ગરમી પડે છે.

(૫) ચોમાસાના દિવસોમાં વરસાદ વરસે છે, અને ઝાડે ફળો લટકતાં દેખાય છે. વળી મોર મધુરા—મીઠા અવાજ કરે છે.

(૬) અજવાળીયામાં ચંદ્રનું તેજ ધણું આનંદ આપે છે, અને અંધારીયામાં તારા—ચંદ્રચંદ્રીના તેજનો પ્રકાશ સારો દેખાય છે.

(૭) મોટાં મેદાનો રમત ગમતને માટે બનાવ્યાં છે, અને વળી પાણીમાં વેલા અને પાંદડાં કેવાં તરે છે !

(૮) જોવાને માટે આંખો આપી છે, અને સાંભળવા માટે કાન આપ્યા છે, જોલવાને માટે જીભ બનાવી તે હે ભગવાન ! તેં બહુ સારું કર્યું છે.

(૯) દાંતની સાથે જોરાક—ખાવાનું આપી ધણોજ ઉપકાર કર્યો છે. દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરની આ નવાઇ પમાડે એવી શક્તિ કોઇથી જાણી શકાતી નથી.

સાર—જેણે આપણને અને આ દુનિયાને બનાવી છે અને વળી આપણે માટે ખાવાનું, રહેવાનું, ઓઢવાનું વગેરે અનેક સાધનો તૈયાર કર્યાં છે એવા પરમેશ્વરને જરા પણ ભુલવો નહિ. મતલબ કે આખી જીંદગી સુધી તેનું આપણે બજન કરવું જોઇએ.

પાઠ ૩૫ મો. વસંતઋતુ.

વિશાળ=મોટા
છજોલ=પથરાએલા
તંબુ=દેરા
રૂપ=આકાર
પૃથ્વી=જમીન
પલ્લવ=પાન
ધરી=ધારણ કરી
રહોય=શોભે
મીઠા=મધુરા
કલોલ=આનંદ

તીતર=તેતર
પંખી=પક્ષી
વિશેષ=વધારે
બેશ=સાર્
ધોળી=ખનાવી
બેલે=રમે
ચોટાં=ખજર
ગુંજર=ગણુગણુટ
નવરંગ=નુદી નુદી
જાતના રંગ

અપાર=ધણા
શોભે=દીપે, શોભાઆપે
ખીલી=ઉઘડી
ચાંદની=ચંદ્રમાનોપ્રકાશ
ચારંકાર=અધી દિશાએ
સ્વાદે=મીઠાશયી
જન=માણસ
શીતળ=ઠંડુ
નીર=પાણી
સુખીઉં=આરોગ્ય;સુખી

(૧) મોટા વડ ઉપર પથરાએલા વેલા જાણે તંબુ તાણેલા હોયની તેવા દેખાય છે. કેળ, નાળિયેરી ને તાડ એ ઝાડો ધન વાવટાના આકાર (નીશાન) જેવાં જણાય છે.

(૨) ઝાડનાં પાન પાકી જવાથી પીળાં થઈ જમીનપર ખરી પડે છે. પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવવાથી ઝાડ શોભીતાં દેખાય છે.

(૩) કાચલ મધુરા વચન બોલે છે, અને મેના પોપટ આનંદ કરે છે. તેતર, કણ્ણતર વગેરે ખીજાં પક્ષીઓ રાગ કાઢીને ગાય છે અને સાર્ નાચે છે.

(૪) કેસુડાંનો રંગ ખનાવી લોકો હોળીની રમત રમે છે. બાગમાં પ્રવારા ઊડાડે છે, અને બજારોમાં અને ચોકમાં પાણીનો છંટકાવ કરે છે.

(૫) ભગરાઓ ગુંજર કરે છે, અને ઝાડો ઉપર નુદી નુદી જાતના ધણા રંગો દેખાય છે. આંબા ઉપર મોર શોભા આપે છે, અને ચારે તરફ ચંદ્રનો પ્રકાશ ખીલી રહ્યો છે.

(૬) માણસો શીખડને મીઠાસથી ખાય છે, અને ઠંડુ પાણી પીએ છે. દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશાના પવનથી શરીર સુખી રહે છે.

પાઠ ૪૮ મો. ખેડુત વિષે.

રે=હે	નીપળવે=ઉપળવે	સંતોષ=જે મળી આવે
ખેડુત=ખેતી કરનાર	અન્ન=અનાજ	તેનાથી રાજી રહેવું.
ખરે=નકી	ધરે=પહેરે	ઉત્તમ=સર્વથી સારું
જગતનો=દુનિયાનો	વસ્ત્રો=કપડાં લુગડાં	પરઉપકારી=ખીજનું
તાત=ખાપ; પૂજ્ય	ભાવે=હોશિ	બહુ કરનારી
ગણાયો=મનાયો	સહે=વેઠે	ખંત=કાળજી, સીવટ
સધળો=બધો	તાપ=તડકો	દીએ=આપે
પાળતો=જીવાડતો	મહેનત=ઉઘોગ	શિખ=શિખામણુ
જણાયો=દેખાયો	લઈ=મજબુત	
ધાન્ય=અનાજ	સદા=હમેશાં	

(૧) ખેડુત । તું ખરેખર આ દુનિયાનો ખાપ—પૂજ્ય ગણાય છે, અને આ દુનિયાના તમામ પ્રાણીઓ જીવાડનાર પણ તું જ જણાય છે, (કારણ કે તું જે અનાજ પકવે છે, તે ખાધને બધા જીવે છે.)

(૨) તું કપાસ, ફળ, પુલ, ધાસ અને અનાજ વગેરેને પકવે છે તે અનાજ બધા પ્રાણીઓ ખાય છે, અને માણસો ઉમંગથી શરીરે લુગડાં પહેરે છે.

(૩) તડકો અને વરસાદ તું સહન કરે છે અને વળી ધણી સખત મહેનત કરે છે. તેથી શરીરે મજબુત રહીને હમેશાં સંતોષમાં રહે છે.

(૪) ખેતી એ ખરેખર ઉત્તમ અને ખીજનું બહુ કરનારી છે, માટે ખરા દીલથી હોશ રાખીને કામ કરવાની દુનિયાના માણસોને તું સારી શિખામણુ આપે છે.

પાઠ ૧૧ મો. મધમાખી વિષે.

મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી	ધરને મધપુડો કહે છે	અપાર=ધણી
હુન્નર=કસબ, કળા	અને તેમાં માખીઓ	ડાહી=સમજણી
તણી=ની	મધ ભરી રાખે છે.	ચોકખી=સાફ; સુધડ
મે'નતુ=ઉઘોગી	રચે=બનાવે	દિસે=દેખાય
મનહર=મનને આનંદ	રસ=સ્વાદ	આળસ=એદીપણું
પમાડે તેવો	તતકાળ=તે વખતે	તજે=છોડીદે, મુકીદે
મધપુડો=મધમાખીના	મીઠું=ગળ્યું	પંકાય=વખણાય
	સર=થાય	

(૧) હે મધમાખી ! તું એટલી બધી મહેનતુ છે કે જાણે હુન્નરની નિશાળ હોયની ! મનને આનંદ પમાડે તેવો સુંદર મધપુડો બનાવી તે વખતે તેમાં સ્વાદ (ગળપણ) મુકે છે.

(૨) મીઠું મધ સુશી મીણુ લઇ બનાવે છે, તેથી ધણી કામ થાય છે, અને તે (મધ અને મીણુ) ધણો ફાયદો કરે છે.

(૩) આવું નાતું સરખું જીવડું છે, છતાં કામ મોટાં (જરૂરનાં) કરે છે. તું ડાહી અને સુધડ દેખાય છે, અને બધું આળસ છોડી દે છે.

(૪) કાઠી કરોળીઆ અને મંકાડા વગેરે જેઓ ઉઘોગી જીવડાં કહેવાય છે તેમાં હે મધમાખી ! તું વખણાય છે, એટલે તે બધાથી તું ઉત્તમ ગણાય છે.

સાર—મધમાખી અને કાઠી જેવા પ્રાણીઓ સુધડ રહી આવેા હાપણુમયો ઉઘોગ કરે છે તો આપણે તો અવશ્ય કરવોજ નોંધવો.

ડિક્શન.

પરમેશ્વર	સરળતા	માગશર	વખુટી	મિઠાઈ
વટેમાર્ગ	ઉતરાણુ	પોષ	મુખડીઆ	લકડ
ભક્તિ	તિથિ	શિઆળો	બહેકબહેક	પુષ્કળ
ધર્મશાળા	પર્વ	સદ	દ્રાક્ષ	સુતરાઉ
સુરજમાયી	શ્રાવણુ	ત્રીસ	તૈયાર	ગિનનું
અંધારું	પખવાડીઆ	ચૈત્ર	દુકાનો	સરયાની
ચંદ્રમા	પુનમ	શિખંડ	કંસારાની	સપાઈઓ
અજવાળું	કારતકી	ચામાસું	પત્તળ	પુદ્દી
પૃથ્વી	મહીનો	દિવાળી	પંડા	પુતળી
કૂદતી	પ્રાણીઓ	અજીતસિંહ	શણુગારવી	સમજાવ્યું
દોસ્ત	અખણ્યું	બહાદુરાસહ	બેનપણીઓ	મૂર્ખ
લોહીલોહાણુ	ગાંધતો	કિલ્લો	મૂકેલું	અભાગણી
ભાઅશાળી	બંદીખાનામાં	ચક્રરમાં	વિવાહમાં	બચાવનાર
ડીકરું	ચાંદની	દહ	કદા	હાંશિયાર
ક્રકડ	કુતરાને	છુટ્ટો	રામચંદ્રજી	કુતરો
નિશાળ	છુટું	મિત્ર	કૌશલ્યા	સંદેશો
સજ્જડ	સમજાવ્યું	પીતરાઈ	ગણકાર્યું	પહોંચાડી
પ્રેમ	ગાંધ્યાં	સુનું	ફેંકી	ખોડંગતો
પૂછ્યું	ભાઈભાંડુ	રસ્તો	ખીજવાયા	માયાળુ
કહ્યું	દોંગ	આહાહાહા	મધુર	ભાઈભાંડુ
લગાવ્યો	ભાગ્યે	સિવાય	હાલરકું	દુઃખી
છુંદાઈ	પસ્તાયો	કુડુંબ	મહારાજ	ત્રીજાએ
ડાહો	મુદલ	સ્વાદે	પ્રધાનને	હંફાળું
ફાઈપગલું	પાટલુન	સોહામણી	દર્પણુ	શીખવવાનો
મસ્તી	હડીસીંગ	અધું	આલિણું	પસંદ
હાડવૈદ	નાહતાં	મુલક	કચરોપુજો	શાખાશી
છોકરું	રિસાય	છંછેડે	વિદ્યાર્થીઓને	જણાવ્યું
બાંધ્યું	પીરસતી	ધાન્યથી	ગુજરાન	અમારું

કુટેવ
ભેંકડો
પહોંચાડયો
શિખામણથી
જાકીધેડું
શકારી
અભાગીઠિં
વિઆય
ભેંસો.
હુંકમાં
પિવાડતો
દોંમણું
હડસલી
પાદશાહ
ખલીફા
રૈયત
નીમણકની
શાહનદીઓ
ચીતરામણ
રમકડાંથી
તહેનાતમાં
ફરજ દોને
અક્ષાએ
દીલગીરી
ઓહો
ઢળીઆવાળી
ખોંખારો
લંગડો
મજબુત
ભાગોળમાંથી

ભીંહજીંહ
મુદલ
આણ્યું
ચકાભલુ
કચ્છ
ભૂલથાપ
પેંતરા
ખહાદુરી
મહેતાજી
ગુર
ઠરાવ્યા
નાહવા
ખુલ્લું
ગુમાવ્યું
ફક્ત
છીનવી
ભુલીશ
ભરપુર
ખૂબસુરત
રૂપિઆ
હૈયું
દુઃખ
ખરદાસ
ભુખ્યા
ચોકખા
શીંગડાની
ફટડા
ખેંચતાણુ
પહોંચ્યા
શિઆળ

પોક
ભાણાભાઈ
પુતળાં
ઉલટભર
પાતલામાં
હાંસભેર
વહેંચી
ફટયું
ઢીંગલી
ઝુટવી
ચીથરાંની
ઓચીંતી
તડંગધુમ
પ્રાર્થના
પહેરામણી
તીર્થ
દુશ્મન
અભસીંગ
મોહનસીંગ
માનસીંગ
પરણાવ્યા
દશેરાનું
હીંમત
લણુ
ફેંકયો
ચર્યો
તકુકતો
ફૂદતું
કુલાવી
હંમેશાં

છાકરાંઢિયાં
ધશ્વર
નોળીઆનું
ખચ્યું
તરફડતું
ઉછેરીને
સુવાડી
સોંપી
ગુસ્સો
લોહીઆળું
ભાગીતુટી
દક્ષિણ
વસ્તુનો
માસ્તર
રલેટ
પહોળાઈ
ફૂટપટી
વિજ્યા
મુકુંદ
પ્રમાણે
લંખચોરસ
ગેલીરીઓ
રટેશન
નિશાળ
ચીતરવી
સમજ્યા
કચારડા
ધશ્વરલાલ
લલુ
અહીંથી

આગગાડીના
ગાડંને
સરનામું
સ્ટેશન
ફેંકળો
સિસોટીનો
પંપાળીને
મિનિટ
ખખરદાર
હીંચકા
હિંચોળે
દુકાનદારો
લક્ષમણ
ટિકીટ
કુંડાય
ગુંગળાઈ
ખારણું
મૂળમાંથી
ફળીઠિં
ધાન્ય
સેકાઈ
જંતુ
નિર્દય
સાંભળવાનું
કહાણી
જન્મ
છિદ્રો
તાંખાકુંડી
ટંકશાળ
ભોંયમાંથી

હાડકું
ગુમાબ્યું
બકરું
હડખાએલા
ત્રીજો
ઠાવકું
પહેરેલું
શિકારી
જીકું
છુકું
ઉચકયાથી
સુકવીને
પુળીઓ
સુગંધ
પાંદડીવાળું
સુપડાં
મૂજ
મહીકાંઠા
સળંગ
ગુચ્છો
ધમ્માહીમ
ખેડુત
હળપુણી
લદ્દ
એકસામડું
ધુસરી
સંતોષ
કૌવતવાળું
વસો
ઉત્તમ

રંગરેજ
પ્રાણીઓને
સિંહને
ભટ્ટીમાં
લગન
પિએરથી
ચોટામાં
રડયુંખડયું
તમારું
આપકર્મી
બાપકર્મી
કાદવકીચડ
દિવાળી
લીલાછમ
છુટુંછુટું
સુકવશે
કુકર
વંતા
સંબંધી
ભોંયપર
અગિઆર
શિઆળવાં
નુકસાન
વારંવાર
ઉજળો
હિસાબે
સફેદી
રંધાઈ
ધઉને
જીવાર

ધુજતો
ઝતુમાં
અંગુડીઆં
હુંકું
પહોંચ્યા
પુષ્કળ
દિશાઓ
પશ્ચિમ
પૂર્વ
કસરતશાળા
ઉત્તર
આળસુ
કુકરેકૂક
કુકડો
ઉકરડા
મુસલમાન
ખાખોચીઆમાં
લિંબતું
અણીદાર
પાળ્યાં
ખોતરવાની
વળગુંધું
વસ્તુ
રઝળી
ચીંચીં
ગિડગિડ
મજબુત
કેશવાળી
પ્રીતિ
ટટી

સુગમ
અધિકારીઓ
બંદોબસ્ત
મામલતદાર
દાકતર
હવાલદાર
વહેંચતો
હુડી
વનરપતિ
ધોંધાટ
ધગધગતા
નકર
ઝપાટાબંધ
ભુસું
દોડનારું
ટદું
કલાગરું
ખચચર
પુછડીને
જીમખો
ખોંખારે
ગધેકું
ભૂંકેછે
અડીઅલ
ધીરજવાળું
હુંકું
કુંગરા
તાળવું
ઢીચણુ
હડપચી

સિક્કા
શિરોષ
વર્ગમાંના
કુમળું
ખુજળી
ઝીઝવો
ધુપેલ
સુંવાળી
અત્તર
મૂળીઆં
નકામું
ધંદ્રિયો
સ્વાદ
સંધી
નળયું
ઉચું
નીચું
સુંવાળી
સાક્ષા
છટ્ટી
કીરમજી
ખુલતો
કસરીઓ
ઓછાવત્તા
ચુલાખી
ખાસ્તો
દોશીવાણીઆ
ભીંગડા
નમદાની
કપડું

અથાણું	તતકાળ	નીમકહલાલ	મેંમાં	અંગરખી
ખવડાવુંછું	મધપુડો	પ્રાણીનો	વચ્ચે	સુતરનાં
નીરુંછું	બગાડયું	પુછડી	તાળીઉં	છોટ
લુહારે	ઈડાં	સુંવાળા	ધુંટી	લુગડાં

પદાર્થપાઠ.

સવાર ને સાંજ.

પ્ર૦ દિવસના કેટલા ભાગ છે અને કયા કયા ?

ઉ૦ ત્રણ. (૧) સવાર (૨) બપોર (૩) સાંજ.

પ્ર૦ સવાર કાને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય ઉગે તે વખતને.

પ્ર૦ સાંજ કાને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય આથમે તે વખતને.

પ્ર૦ બપોર કાને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય માથે આવે તે વખતને.

પ્ર૦ સવારમાં આકાશ કેવું દેખાય છે ?

ઉ૦ પૂર્વ દિશામાં સૂર્ય ઉગતો દેખાય છે. તે સોનેરી રંગનો પીળો દેખાય છે. આકાશનો રંગ તે વખતે લાલ દેખાય છે. ધીમે ધીમે સૂર્ય ઉચે આવતો જાય છે અને ધોળા રંગનો થતો જાય છે. દુનિયા ઉપર રાતના અમલનો પડેલો અંધારાનો પડદો દૂર થતો જાય અજવાળું પ્રકાશતું જાય છે.

પ્ર૦ સવારમાં શું કામ થાય છે ?

ઉ૦ બધાં સ્ત્રોત્થા ઉઠી, દાતણપાણી કરી, સૌ સૌને ધંધે વળગે.

છે. ઐરાં પોતપોતાનો ધર ધંધો કરે છે, ખેડુતો ખેતીના કામે તૈયાર થઈ જાય છે, દુકાનદારો દુકાન ઉઘાડી વેચવા-સાટવાને કામે જાય છે, મજૂરો મજૂરીએ, એમ સૌ સૌને ધંધે વળગે છે. વિદ્યાર્થીઓ પોતપોતાનો અભ્યાસ કરવા માંડે છે, પશુ પંખીઓ પોતપોતાની જગાએથી ઉડી હરવા ફરવા માંડે છે.

પ્ર૦ સૂર્ય ઉગે ત્યારે પદાર્થનો પડછાયો કઈ તરફ પડે છે ? અપોરે કઈ તરફ અને સાંજે કઈ તરફ પડે છે ?

ઉ૦ પશ્ચિમ તરફ. અપોરે વસ્તુની નીચે અથવા પગતળે, અને સાંજે પૂર્વ તરફ.

પ્ર૦ સવાર અને સાંજે તાપ ઓછો કેમ લાગે છે ? અને અપોરે વધારે કેમ લાગે છે ?

ઉ૦ સવારે અને સાંજે સૂર્યનાં કિરણ ત્રાંસાં પડે છે તેથી ઓછો તાપ લાગે છે અને અપોરે સૂર્યનાં કિરણ ઉભાં પડે છે તેથી તાપ વધારે લાગે છે.

પ્ર૦ સાંજની સ્થિતિ ક્વી હોય છે ?

ઉ૦ આકાશનો રંગ બ્રાહ્મ થતો જાય છે, ધીમે ધીમે અજવાળું ઓછું થતું જઈ અંધારૂ થવા માંડે છે, પક્ષીઓ માળા તરફ જવા માંડે છે, દાર ચરીને ઘેર આવે છે, ઘેર ઘેર દીવાના પ્રકાશ થાય છે, લોકો વાળુ કરવા માંડે છે, અને વિશ્રાંતિ માટે આરામ લેવાની તૈયારી કરે છે.

હવા અને પવન.

પ્ર૦ હવા કોને કહે છે ?

ઉ૦ જે પવન હાલતો ચાલતો નથી અને સ્થિર છે તેને હવા કહે છે.

પ્ર૦ પવન કોને કહે છે ?

ઉં હવા જ્યારે ગતિમાન થાય છે એટલે ચાલે છે ત્યારે તેને પવન,
વા કે વાયરો કહે છે.

પ્ર૦ વાવાઝોડું કાને કહે છે ?

ઉં પવન જોરમાં વાવાથી તોફાન થાય તેને વાવાઝોડું કહે છે.

પ્ર૦ હવા અને પવન ક્યાં રહેલાં છે ?

ઉં આ પૃથ્વીની ચારે તરફ ખાલી જગામાં પૃથ્વીથી વધારેમાં વ-
ધારે ઉંચે ખસેં મૈલ સુધી છે.

પ્ર૦ હવા કે પવન પ્રાણી અને વનસ્પતિને મળે નહિ તો શું થાય ?

ઉં તેના વગર પ્રાણી માત્ર મરી જાય; માટે ઈશ્વરે ખાલી જગામાં
ખયે તે ભરેલી છે.

પ્ર૦ દિવસના કયા ભાગની અને કઈ જગાની હવા સારી અને તે
શા માટે ?

ઉં સવાર અને સાંજની; કારણકે તે વખતની હવા ઠંડી હોય છે;
અને તે હવામાં પ્રાણુવાયુ નામની હવાનું તત્ત્વ ચોક્કસ અને વ-
ધારે હોય છે કે જેનાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ. તે વધારે
હોવાથી આપણા શરીરનું સારી રીતે પોષણ થાય છે. માટે સ-
વાર સાંજની હવા બહારની ખુલ્લા મેદાનની વધારે સારી હોય
છે; કારણ ખુલ્લા મેદાનમાં વધારે સ્વચ્છ હવા મળે છે.

પ્ર૦ ગામડામાં રહેવું કયા કારણે લોકો પસંદ કરે છે, અને શહેરમાં
રહેવું કયા કારણે પસંદ કરે છે ?

ઉં ગામડાની વસ્તી થોડી અને છૂટી છૂટી હોવાથી આસપાસ ઠંડી
અને સ્વચ્છ હવા વધારે મળે છે. માટે તંદુરસ્તીને માટે ગામ-
ડામાં રહેવું સાઈ છે. મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સાઈ

કારણ કે ગામડાંમાં મોજશોખની વસ્તુઓ પૈસા આપતાં છતાં પણ મળતી નથી માટે મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સાફ છે.

પ્ર૦ પવન શામાટે કામનો છે ?

ઉ૦ દરિયા ઉપરની સૂર્યના તાપને લીધે પાણીની થયેલી વરાળને એકઠી કરી જમીન ઉપર ખેંચી લાવી વરસાદ વરસાવે છે જેને લીધે અનાજ, ઘાસ પાકે છે અને તેથી પશુ પંખીઓ જીવી શકે છે; વળી પવનથી ફૂલોની સુગંધી બધે ફેલાય છે અને દુર્ગંધી પણ બધે ફેલાઈ જવાથી તંદુરસ્તી અટકે છે. તેનાથી સમુદ્રમાં વહાણો ચાલે છે વગેરે.

ચાક.

પ્ર૦ ચાક એ શું ચીજ છે અને તેની બનાવટ કેવી રીતે થઈ છે ?

ઉ૦ ચાક એ એક જાતની માટી છે, તે દરિયાને તળીએ બનેલી અને તેને દરિયામાં રહેતાં નાનાં જીવડાંએ બનાવેલો છે. દરિયાના તળીઆ ઉપર ચોમાસામાં તણાઈ આવતી માટી કાંકરા કચરા વગેરેના થર બાઝી તળીઉં પુરાઈ જમીન થતી ગઈ અને દરિયા ત્યાંથી આઘો ખસતો ગયો તેમ તેમ ખાણો ખોદતાં તે માણસોને હાથ લાગ્યો.

પ્ર૦ ચાકમાં કયા કયા ગુણ છે ?

ઉ૦ તે ઘોળો છે, પોચો છે, પાણીમાં ઓગળે નહિ તેવો, પાણીને ચુસનારો, દેવતામાં ઓળે નહિ તેવો અને નક્કર છે.

પ્ર૦ ચાકનો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ નાનાં છોકરાં સ્લેટ ઉપર અક્ષર કાઢવા માટે તેને વાટી તેમાં પાણી રેડી જાડો બનાવી તેનાથી લખે છે; કારા ચાકથી નિશાળમાં પાટીઆ ઉપર અક્ષર લખી છોકરાંને શીખવવામાં આવે છે.

પ્ર૦ ચાંકને ભઠ્ઠીમાં બાળવાથી શું થાય છે

ઉ૦ ચુનો.

પ્ર૦ ચુનાનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ ચુનાને કચરી પલાળી તેમાં થોડી રેતી ભેળવી લોઢા તેની ગારથી ઘર ચણે છે, અને ઘોળાવે છે જેને લીધે ઘર મજબુત થાય છે.

તાંબુ અને તાંબાનાં વાસણો.

પ્ર૦ તાંબુ એ કેવો પદાર્થ છે અને ક્યાંથી નીકળે છે, અને તેને શું કહે છે ?

ઉ૦ તાંબુ એ ખનિજ પદાર્થ છે, ને ખાણુમાંથી નીકળે છે, અને તેન ધાતુ કહે છે.

પ્ર૦ તાંબાના ગુણ કહો.

ઉ૦ તે લાલ રંગનું છે, નરમ છે, અને ચળકતું છે.

પ્ર૦ તાંબાની ઉત્પત્તિ કહો.

ઉ૦ તાંબુ જમીનમાંથી શુદ્ધ રૂપે મળે છે, તે ધ્રુવરની ખનાવેલી વસ્તુ છે; જમીનમાંથી ખોદી કાઢીને તેને દેવતા ઉપર તપાવીને મેલ કાઢી નાંખવા માટે ગાળી કાઢે છે; ગાળ્યા પછી તેનાં પતરાં ખનાવે છે અને તે પતરાંમાંથી કાપી કાપીને કંસારા તેનાં વાસણો ખનાવે છે.

પ્ર૦ તાંબાનાં વાસણો ઉપર જે કાટ ચઢે છે તેને શું કહે છે અને તેના ગુણ કહો તથા તે કાટ ખાઝે નહિ માટે શું કરવું ?

ઉ૦ તાંબાના કાટને જંગાલ કહે છે, તે ઘણું ઝેરી હોય છે, તે ને ખાધામાં આવે તો મરી જવાય. તાંબાના વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે ઉપરથી તેને વારંવાર ખાટી વસ્તુઓથી ખટવીને માંજ સાફ રાખવાં અને જે વાસણો ખાધાના ઉપયોગમાં લેવાતાં હોય તેના ઉપર કલાઇ દેવરાવવી કે જેથી કાટ ચઢે નહિ.

પ્ર૦ તાંબાની શી શી ચીજો બને છે ?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, દેગડાં, દેગડીઓ, ધડા, કથરોટ, તાંબાકુંડીઓ, ચંબુ, કઢાયાં, લીખોળીઓ, પવાલાં, પૈસા, પાછઓ વગેરે.

પ્ર૦ પૈસા અને પાછઓ શું ઉપયોગમાં આવે છે, અને તેને કાણ કરાવે છે ?

વિ૦ વસ્તુઓ વેચાતી આપવા લેવામાં પૈસા અને પાછઓ કામમાં લાગે છે. પૈસા અને પાછઓ સરકાર કરાવે છે. તેમના વગર ખીજતી તે પડાવાતી નથી. ખીજો કોઈ પૈસા પાછઓ જાનોમાનો પડાવે તો સરકાર તેને શિક્ષા કરે છે.

પિત્તળ ને પિત્તળનાં વાસણો.

પ્ર૦ પિત્તળ એ ક્રવો પદાર્થ છે અને ક્રવી રીતે તે થાય છે ?

ઉ૦ પિત્તળ એ એક ધાતુ છે, અને તે મિશ્ર ધાતુ છે. તે ખાણમાંથી નીકળતું નથી પણ ખાણમાંથી નીકળેલી ખીજ ધાતુઓને એકઠી કરીને માણસે બનાવેલું છે, એટલા માટે પિત્તળ જાતે ખનિજ પદાર્થ કહેવાય નહિ.

પ્ર૦ પિત્તળ કઈ ધાતુઓની મેળવણીથી થાય છે ?

ઉ૦ તાંબુ અને જસત આ બે ધાતુઓને ખુબ તપાવવાથી બંનેનો રસ થઈ મળી જાય અને ટાદું પડે એટલે તે પિત્તળ થાય.

પ્ર૦ પિત્તળના ગુણ કહો.

ઉ૦ કઠણ, પીળું, ચળકતું.

પ્ર૦ પિત્તળનાં કયાં કયાં વાસણો બને છે ?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, ખ્યાલા, બેઢાં, તાંબાકુંડીઓ, પવાલીઓ, થાળી, વાડકા, તાસકો, તપેલીઓ, બરણીઓ, વગેરે.

પ્ર૦ પિત્તળનાં વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે શું તજવીજ કરવી ?

ઉં વારવાર વાસણોને માંહેથી તથા બહારથી માંજીને સાફ રાખવા અને વાસણો ખાવાના ઉપયોગમાં લેવાના હોય તેને કલાષ્ટ કરાવી વાપરવાં.

જુદી જુદી જાતનાં ધાસ વિષે.

પ્ર૦ ધાસ કાને કહે છે ?

ઉં ઢારને ચરવાનો લીલો અથવા સૂકો ચારો તે ધાસ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ધાસ અને અનાજમાં શે ફેર છે ?

ઉં ધાસ અને અનાજ એ એકજ જાત છે. સુધારેલું ધાસ તે અનાજ કહેવાય છે. જે ધાસનાં બી સ્વાદમાં બીજા કરતાં સારાં અને ગુણુ-કારી અને પૌષ્ટિક માલમ પડેલાં તેને શરૂઆતમાં માણસોએ સારી જમીનમાં ખાતર પુંજે નાંખી ખેડી વાવેતર કરેલું એટલે ખેડ ખાતરને લીધે તે ધાસની જાત મોટી થવા લાગી; એમ દિવસે દિવસે સારી જમીનમાં વાવી સારી રીતે ખાતર પુંજે કરેલો તેથી તેની જાત મોટી થતી ગઈ અને તેમાંથી હાલનાં આપણાં અનાજ થયાં છે. અનાજ એ ધાસજ છે.

પ્ર૦ થોડાં ધાસનાં નામ આપો.

ઉં ઝીંઝવો, બાજરો, દાલ, કરેડી, બાથડું, સામો, ધરો, ચીઢા, સરકટ, વગેરે.

પ્ર૦ અનાજનાં ધાસ જે ઢારના ખાધામાં આવે છે તે કયાં છે ?

ઉં બાજરી, જીર વગેરેના પૂળા, કોદરા, ડાંગર વગેરેનું પરાજ, ઘઉંનું કુંવળ, તુવેર, મગ, મઠ, અડદ, વગેરેનું ગોતર વગેરે.

પ્ર૦ કયાં ધાસ ઢારને વધારે બાવે છે ?

ઉં ઝીંઝવો, બાજરો, અનાજનું ધાસ તથા ગોતર,

પ્ર૦ દાલ એ કેવું ધાસ છે ?

ઉં તે ધારવાળું હોય છે અને ઢારને માટે તે બહુ પૌષ્ટિક ગણાતું નથી વળી તે જે ખેતરમાં થાય છે તે ખેતરને પણ નકામું કરી નાંખે છે કારણકે દાબવાળા ખેતરમાં બીજું અનાજ ધણું થોડું થાય છે.

પ્ર૦ સરકટના ધાસનો બીજો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉં તેની પીરાઇઓના સુપડાં, સાદડીઓ, ટોપલીઓ વગેરે થાય છે વળી તે છાપરાં છાવવાના કામમાં આવે છે. તેનાં પાંદડાંથી તમાકુના પડા બંધાય છે, અને પાંદડાંને પલાળી કુટીને ઢારડાં વણે છે તેને મુંજ કહે છે. એ મુંજનું વહાણ ખાટલા બરવાના કામમાં આવે છે.

પ્ર૦ ચીડાની મોથ શા કામમાં આવે છે ?

ઉં તેની મોથને ધસીને દાદર ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે, ધુપેલમાં નાખવાથી ધુપેલ સુગંધીદાર થાય છે. વળી મોથમાંથી સુગંધીદાર અત્તર પણ નીકળે છે.

પ્ર૦ પેર કે પીરાઇ કાને કહે છે ?

ઉં સાંઠાની એક ગાંઠથી બીજી ગાંઠ સુધીનો વચ્ચેનો જે ભાગ તે પીરાઇ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ધાસમાંથી અનાજ થઈ શકે કે કેમ ? અને કેવી રીતે ?

ઉં હાલ જેને આપણે અનાજ કહીએ છીએ તે પ્રથમ ધાસનાંજ બીજાં હતાં તેના ઉપર ખેડ ખાતર અને પાણીના પ્રયોગો કરીને તેની જાતમાં ખેડુતોએ સુધારો કર્યો તેથી તે અનાજ થયાં. તેજ પ્રમાણે હાલનાં ધાસોને પણ આપણે પ્રયત્ન કરીએ તો દાણા મોટા બનાવી શકીએ અને તેનું ધાસ પણ મોટું કરી શકીએ તો તેથી અનાજની જાતમાં વધારો થાય, ગરીબ લોકોને અનાજ

મળતું નથી ત્યારે તેઓ સામે વગેરે ધાસ ચોમાસામાં પડતરો-
માંથી લાવીને તેને દળી છડીને રાટલા કરીને કે બાફીને ખાય છે.

ખેડુત ને હળ.

પ્ર૦ ખેડુત કોને કહે છે ?

ઉ૦ જે ખેતી જાતે કરે છે તેને ખેડુત કહે છે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો છે ?

ઉ૦ ખેડુતના ધંધામાં મહેનત અતિશય છે. શરીરને તોડવા જેટલું
કામ કરવાનું છે, લોકોમાં કહેવત છે કે “બાર મહીનાનું વર્ષ
અને તેર મહીનાનું કામ.” આ કહેવત ખેડુતના ધંધા માટેજ છે.

પ્ર૦ ખેડુતને કયા પ્રકારની મહેનત કરવી પડે છે ?

ઉ૦ ઢારોની સંભાળ અને રક્ષણ, ખેતરમાં ખાતર પુરવું, ખેડવું, વાવવું,
નીંદવું, વાઢવું, ઢાળવું વગેરે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો ગણાય છે ?

ઉ૦ વરસાદ જે અનુકૂળ આવતો હોય અને પાક સારો થતો હોય
તો ઉત્તમ. કારણકે ગમે તેવો લક્ષકો ખોરાક ખાવાનો હોય
પણ ખેતીની મજૂરીથી ખેડુતનું શરીર મજબૂત રહે છે. વળી
તેના ધંધામાં શાંતિ વધારે છે.

પ્ર૦ હળ કોને કહે છે ?

ઉ૦ ખેડુતો જેનાથી ખેડે છે તેને. (ચાશ પડે છે.)

પ્ર૦ હળના ભાગ કહો ?

ઉ૦ મૂળ ભાગ હળનું તુંગું અને છેડ.

તુંગાના ભાગ-ઉપલો ઝાલવાનો ભાગ તે છેડો. છેડાના તુંગામાં
કાશ અને ચવડું જેનાથી જમીન ખેડાય છે તે. કેટલીક જગ્યાએ
કાશ ચવડાને જડેલી હોય છે, અને કેટલીક જગ્યાએ કાશ ચવડું
જુદું હોય છે.

પ્ર૦ હળનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ હળથી ખેડીને જમીન પોચી કરી શકાય છે. જેથી તે વધારે પાણી પી શકે છે. પોચી થવાથી ખી વહેલાં ઉગી ઝપાટાબંધ વધે છે. નકામું ખરસલું સાફ કરી શકાય છે, ખેડવાથી, તપ-તાથી, જમીન છિદ્રાણુ થઈ છે, વગેરે લાભ હળથી ખેડીને મેળવી શકાય છે.

પ્ર૦ હળ અને ફાલ કાણુ બનાવે છે ?

ઉ૦ હળ સુતાર બનાવે છે, અને ફાલ લુહાર બનાવે છે.

ડાંગર.

પ્ર૦ ડાંગર એ શી વસ્તુ છે ?

ઉ૦ તે સુધારેલું ધાસનું ખી છે.

પ્ર૦ ડાંગરની ઉત્પત્તિ કહો ?

ઉ૦ પ્રથમ ડાંગરને થોડી જગામાં સારું ખાતર પુરી છુટી છુટી વરસાદ આવે ત્યારે પોંકે છે, અને તેના ઉપર થોડી થોડી માટી પડવા દે છે જેથી તે ઉગી નીકળે છે, તેને ધરૂ, દરૂ કે તરૂ કહે છે. એ ધરૂને ડાંગર રોપવા માટેના ક્યારડામાં ઉપાડી લઈ જઈને વેંત વેંતને છોટે રોપે છે. વખત પુરો થતાં તે પાકી તૈયાર થાય છે એટલે તેને ઝુડી અથવા મસળી લઈ છુટી કરી લે છે.

પ્ર૦ ડાંગરને માટે ક્યારડા કેવી જમીનમાં અને કેવા જોઈએ અને સાથી ?

ઉ૦ ડાંગરને માટે કાળી જમીન જોઈએ કારણુ કે તેને કાળી જમીન માફક આવે છે.

તેને પાણી ખીજાં બનાવ કરતાં વધારે જોઈએ છે માટે તેના ક્યારડા વધારે પાણી ભરાઈ રહે તેવા ઉંડા રોપવા જોઈએ એટલા માટે ક્યારડાની આસપાસ પાળીઓ ખાંધી પાણી ભરાઈ રહે તેવા ઉંડા કરવામાં આવે છે.

પ્ર૦ ડાંગરનો સો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ તેને ખાંડીને અથવા ભરડીને ચોખા કાઢે છે, જે ચોખાની ખીચડી અથવા ભાત બનાવી આપણે ખાઈ આપણા શરીરનું પોષણ કરીએ છીએ.

શેરડી.

પ્ર૦ શેરડીના રાડાને શું કહે છે ?

ઉ૦ સાંઠો.

પ્ર૦ શેરડી ફટલી જાતની છે અને કઈ કઈ ?

ઉ૦ બે જાતની. ૧ ઘોળી, ૨ લાલ.

પ્ર૦ ઘોળી શેરડીમાંથી શું બને છે ? અને લાલ શેરડીમાંથી શું બને છે ?

ઉ૦ ખાંડ, સાકર અને ગોળ.

પ્ર૦ શેરડીમાંથી ગોળ, શી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ શેરડીને ફાલુમાં પીલીને રસ કાઢે છે, તેને તાવડામાં નાંખી ઉકાળે છે. ઉકાળતાં મેલની છારી તરી આવે તે કાઢી નાંખતાં જાય છે એમ ઘણી વાર ઉકાળતાં રસ જડો થાય છે એટલે ઉતારી ટાઢો પાડે છે. તે ઠરી જઈને ગોળ થાય છે.

પ્ર૦ શેરડીની રોપણી શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦ શેરડીનાં બી રોપાતા નથી પણ તેની ટુંકી ગાંઠો (પીરાઈઓ) વાળી પીરાઈઓને સારી પેઠે ખેડી પોચી કરેલી, પાણી પાચેલી જમીનમાં ચાસ પાડી તેમાં પીરાઈઓની આંખો ઉપર દેખાય તેમ રોપે છે. પછી વારંવાર પાણી પાતા જાય છે એ પ્રમાણે દશબાર માસે શેરડીનો પાક તૈયાર થાય છે.

પ્ર૦ શેરડી પીલવાનો ફાલ શેનો થાય છે ?

ઉ૦ લાકડાનો કે લોઢાનો.

ભાત અને રોટલી.

પ્ર૦ ભાત કેવી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ ચોખાને બે ત્રણ વખત ધસી ધસીને ઘોષ નાંખી પલાળી મુકે છે, પછી ભાત કરવા માટેના વાસણમાં ચોખાના પ્રમાણમાં જો-
ધએ તેટલું પાણી લઈ ચુલે મૂકે છે. થોડીવારમાં ચોખા ચઢી
જાય છે તેને તપાસી જોઈ વધારાનું પાણી હોય તો કાઢી નાંખી
ઢાંકી દઈ તેના ઉપર થોડો દેવતા નાંખી ચૂલા ઉપરથી ઉતારી લે
છે. એટલે થોડીવારમાં ભાત થાય છે.

પ્ર૦ રોટલી કેવી રીતે કરે છે ?

ઉ૦ ધઉંના લોટમાં થોડું તેલ નાંખી લોટને મોઈ નાંખી પાણીથી
પલાળી ફળવી ફળવીને વણવા જેવો કઠણુ લોચો તૈયાર કરે છે.
તેમાંથી થોડો થોડો લોચો લઈ થાળી ઉપર અથવા આડણી ઉપર
બાજરીનો આટો નાંખી વેલણથી વણી પાતળી ગોળ બનાવે છે
તેને લોઢી ઉપર શેકી નાંખે છે. એટલે રોટલી થાય છે. કેટલાક
રોટલીની વચ્ચે ફારો આટો નાંખી બેવડ બનાવે છે, તે શેકાયા
પછી જુદા કરે છે.

પ્ર૦ ભાતના ગુણ કહો.

ઉ૦ પોચો છે. પોચો હોવાથી દાંત વગરના બાળકો અને ધરડાં થોડું
ચાવીને ખાઈ શકે છે; મોટા માણસોને તે પચવામાં હલકો હો-
વાથી વધારે માફક આવે છે.

પ્ર૦ રોટલીના ગુણ કહો.

ઉ૦ ભાતના કરતાં વધારે કઠણુ હોવાથી બાળક અને ધરડાં સહેલા-
ઈથી ખાઈ શકતાં નથી. વળી તે પચવામાં બારે છે. તેથી જેની
જઠરા મંદ હોય તેને રોટલી સહેલાઈથી પચી શકતી નથી. માદાં
માણસને રોટલીનો ખોરાક બારે હોવાથી માફક આવતો નથી.

- ૧૦ બાત અને રોટલી બેમાં સારો ખોરાક કયો ? અને શા માટે ?
 ઉ૦ બાત પચવામાં હલકા છે તેથી સહેલાઈથી પચી શકે છે. સાળ શરીરવાળા માણસને બાત ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગે છે, અને માંદાને પણ ધીમે ધીમે પચી જાય છે.

રોટલી એ બારે ખોરાક છે. તેથી પચવામાં વાર લાગે છે, માટે રોટલી ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગતી નથી. માંદા માણસને રોટલીનો ખોરાક પચવામાં કઠણ પડે છે, માટે તે આપવી નહિ.

મધમાખ.

- પ્ર૦ મધમાખો કેટલી જાતની છે અને કંઈ કંઈ ?
 ઉ૦ ત્રણ જાતની. ૧ રાણી જે ઇંડાં મુકવાનું કામ કરે છે. ૨. કામ કરનારી માંખીઓ, જે મધ એકઠું કરે છે, બચ્ચાંને ખવડાવે છે, અને મધપુડાનું રક્ષણ કરે છે. ૩ નર જે કંઈ કામ ન કરતાં આળસુ થઈ પડી રહે છે.
- પ્ર૦ મધ શેનું બને છે ?
 ઉ૦ કામ કરનારી માંખીઓ પુલોમાંથી રસ ચૂસી લાવે છે તે તે રસનું મધ બનાવે છે.
- પ્ર૦ મધપુડો કોને કહે છે, અને તેની રચના કેવી હોય છે ?
 ઉ૦ મધમાખીઓ રહેવા માટે જે ઘર (પુડો) બનાવે છે તેને મધપુડો કહે છે, મધમાખો છ ખુણીયાં મધપુડાનાં ખાનાં બનાવે છે તેમાં કેટલાક મોટા ખાનાં હોય છે, અને કેટલાંક નાનાં હોય છે. નાનાં ખાનાંમાં ઇંડાં મુકે છે, રાણી થવા લાયક જે ઇંડાં હોય તેને મોટાં ખાનાંમાં મુકે છે.
- પ્ર૦ મીણુ શેનું બને છે ?
 ઉ૦ ખાધેલા મધનું.
- પ્ર૦ રાણીનું કામ શું ?
 ઉ૦ ઇંડાં મુકવાં, ઉછેરવાં, ખીજ માખોઓને તાપામાં રાખવી વગેરે.

બતક ને મરઘાં.

પ્ર૦ બતક એ કેવું પ્રાણી છે અને શું કરે છે ?

ઉ૦ બતક જળચર પ્રાણી છે અને તે પાણી ઉપર તરે છે. વારં-વારે કુબકી મારી, પાણીમાંથી પોતાના ખોરાક માટે જીવડાં વીણી લે છે.

પ્ર૦ બતકના શરીરનાં અંગ કેવાં છે ?

ઉ૦ બતકના શરીર ઉપર ચીકાશવાળાં પીછાં હોવાથી તે પાણીમાં ફરતાં છતાં પીછાં બીનાં થતાં નથી, તેની ચાંચ લાંબી હોવાથી તે ઉંડા પાણીમાંથી અને કાઢવમાંથી પણ જીવડાં વીણી લે છે. બતકનું શરીર ભારે છે પણ પાંખો સારી નહિ હોવાથી તે વધારે ઉડી શકતી નથી. તેને બે પગ હોય છે. એકેક પગે ચાર ચાર આંગળાં હોય છે. બતકને દાંત કે દાઢ નથી તેથી ખોરાક મોટો મોટો ચાવી ગળી જાય છે.

પ્ર૦ બતક પાણી ઉપર શાથી તરી શકે છે ?

ઉ૦ ચામડી પાતળી હોય છે તેની સાથે પગનાં આંગળાં વળગેલાં રહે છે તેથી.

પ્ર૦ મરઘાં એ કેવાં પ્રાણી છે ?

ઉ૦ તે ભૂચર એટલે પૃથ્વી ઉપર ચરનારા પ્રાણી છે.

પ્ર૦ મરઘડાંના શરીરનાં અંગો કેવાં છે ?

ઉ૦ તેની ચાંચ ટુંકી છે, કારણ કે તેને ઉંડેથી ખોરાક લેવાનો નથી. પણ અણીદાર હોવાથી ઝડપથી દાણા વીણી લે છે. તેને પાણીમાં ફરવાનું નહિ હોવાથી આંખો ઉપર ચીકાશ નથી. પગનાં આંગળાં ચામડી સાથે જોડાયેલાં નથી. મરઘડાંને પણ દાંત અને દાઢ નથી માટે તે પણ ખોરાક આખો ને આખો ગળી જાય છે. ફેંકડાંને પણ બે પગ હોય છે.

પ્ર૦ મરઘડાંનું બીજું નામ શું ?

ઉ૦ ફૂકડાં.

પ્ર૦ ફૂકડો અને ફૂકડી શાથી ઓળખાય ?

ઉ૦ ફૂકડાને માથે લાલ માંજર હોય છે. ફૂકડીને માથે માંજર હોતી નથી.

પ્ર૦ ફૂકડાં શું કામ કરે છે ?

ઉ૦ ફૂકડાં વહાણું વાતાં બોલે છે તેથી લોકો સવાર થઇ એમ જાણે છે, એટલે ઉડીને સૌ સૌને ધંધે વળગે છે.

ચકલી.

પ્ર૦ ચકલીના શરીરનાં અંગ કહો ?

ઉ૦ તેને બે પગ છે. દરેક પગે ત્રણ ત્રણ આંગળાં હોય છે. બે પાંખો હોય છે. પાંખોથી તે ઉડી શકે છે. તેની ચાંચ નાની ને અણીદાર હોય છે. તેથી દાણા ઝટ ઝટ વીંછી ખાય છે.

પ્ર૦ ચકલીઓ કેટલી જાતની છે અને કઇ કઇ ?

ઉ૦ બે જાતની. (૧ ઘોળી. ૨ કાળી કે કાખરી.)

પ્ર૦ ચકલી ક્યારે ક્યારે ઇંડાં મુકે છે અને કેટલાં ?

ઉ૦ વર્ષમાં ત્રણ વખત. દરેક ફેરે પાંચ કે છ ઇંડાં મુકે છે.

પ્ર૦ ઇંડાંમાંથી બચ્ચાં શી રીતે બને છે અને તેમનું પોષણ શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦ ઇંડાંને ચકલી રોજ રોજ સેવે છે. એ ઇંડાં કાંઇક ભુરા રંગના હોય છે. ઇંડાં સેવાઈ બરાબર પાકે એટલે તેમાંથી બચ્ચાં નીકળે છે, તે બચ્ચાંને પાંખો આવતા સુધી ચકલી ચારે લાવીને ખવરાવે છે. ચકલી તેને ઉડતાં શીખવે છે.

પ્ર૦ ચકલી શું કામની છે ?

ઉ૦ ખેતરોમાં જીણાં જીવડાં હોય છે જે પાકને નુકશાન કરતાં હોય તેમને વીણી ખાય છે તેથી ખેતીના પાક જીવડાંના ભોગ થતા બચે છે.

ઘોડો.

પ્ર૦ ઘોડાના શરીરનાં અંગ કહો ?

ઉ૦ ઘોડાને ચાર પગ, એક પૂછડું, બે અણીદાર કાન, પગે આંગળાં નથી પણ દાબલા છે. જેનાથી તે ઠઠણ જમીન ઉપર ઝડપથી ચાલી શકે છે. એની ગરદન ઉપર કેશવાળા હોય છે, જે તેની શાલામાં વધારે કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડા શા કામમાં લાગે છે ?

ઉ૦ તેના ઉપર જીન કે સાજ નાખી બેસાય છે. સવારી કરવામાં તે ઘણું ઉત્તમ પ્રાણી છે. અથવા કેટલાક તેને ગાડીઓમાં પણ જોડે છે, વિલાયતમાં બળદોને ઠેકાણે ઘોડા જોડી ખેતી કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડાનો ખોરાક કયો કયો છે ?

ઉ૦ ધાસ, ચણા, મઠ, બાજરી, ભુસું વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડાની ઉંમર સરેરાશ કેટલી ગણાય છે ?

ઉ૦ ૨૦ થી ૩૦ વર્ષ.

પ્ર૦ સવારીમાં ઘોડા શી રીતે કબજે રખાય છે ?

ઉ૦ લગામથી.

પ્ર૦ ઘોડામાં કયા ગુણ છે ?

ઉ૦ તે નિમકહલાલ, ગરીબ, સુંદર, પ્રીતિવાળું, ધણીનું કલ્યાણર અને બીકણ પ્રાણી છે.

ઘોડો ને તેનાં સગાંવહાલાં.

પ્ર૦ ઘોડાની જાતનાં બીજાં કયા પ્રાણી છે ?

ઉ૦ ગધેડાં, ખચ્ચર, ટટુ, વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડા અને ગધેડાંમાં ફેર શો ?

ઉં ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા અને ગધેડાના લાંબા.

૨ ઘોડો મોટો, ગધેડું નાનું.

૩ ઘોડો ખોખારે છે, ગધેડું ભૂકે છે.

૪ ઘોડો ચાલાક છે, ગધેડું અડીઅલ અને ઠોઠ છે; પણ તે મહેનતુ, અને ધીરજવાળું છે.

પ્ર૦ ટટુ અને ઘોડામાં ફેર શો.

ઉં ટટુ નાનું હોય છે અને ઘોડો મોટો હોય છે, ખીખ ગુણ સરખા હોય છે.

પ્ર૦ ઘોડો અને ટટુમાં ફેર શો ?

ઉં ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા, અને ટટુના લાંબા.

૨ ઘોડો ઉંચો, ખચ્ચર નીચું અને ટુંકું.

૩ ઘોડો પર્વત ઉપર ચઢી શકતો નથી; ખચ્ચર ઘણો ભાર લઈ પર્વત ઉપર ચઢી શકે છે.

એ સિવાય ઘોડો અને ખચ્ચર મળતાં આવે છે. તેની ગરદન ઉપર પણ કેશવાળી હોય છે. પૂંછડી ઉપર લાંબા વાળ હોય છે.

શરીરના ભાગ.

પ્ર૦ શરીરના મુખ્ય ભાગ કેટલા છે અને કયા કયા ?

ઉં બે છે. ૧ ડોક. ૨ ધડ.

પ્ર૦ ડોકામાં કયા કયા અવયવો છે ?

ઉં ઉપર વાળ, આગલી બાજુએ બે આંખો, બે કાન, એક નાક, એક મોઢું, મોંઢામાં એક જીભ, અને બત્રીસ દાંત, તથા તાળવું છે, મોંઢાની આગળ બે હોઠ, હોઠ નીચે હડપચી, આંખો ઉપર ભમર અને તેના ઉપર કપાળ, આંખ ઉપર પોપચા, પોપચામાં વાળ હોય છે તેને પાંપણ કહે છે. પાંપણ આંખનું રક્ષણ કરે છે, આંખો અને કાન વચ્ચે લમણા અને મોં અને કાન વચ્ચે ગાલ હોય છે.

પ્ર૦ ધડના અવયવો કયા છે ?

ઉ૦ ધડ અને ડોકા વચ્ચે ગળું, પાછળ બોચી. ધડની ઉપલી તરફ જમણા ડાબા બે ખભા, બે હાથ, હાથની વચ્ચે કાણી, કાણીથી આગળ કાંડું, હથેલી, આંગળાં, બે હાથની વચ્ચે છાતી, નીચે પેટ, પેદું, પેઢાની બે બાજુએ બે ફેડો, અને બોચીથી ફેડ સુધી બરડો કે કરોડ કહેવાય છે. તેથી નીચે બે પગ, દરેક પગનાં વચ્ચે ભાગને ઢીંચણ, ઢીંચણથી ઉપરનાં ધાપો કે જાંઘ કે સાથળ કહે છે. ઢીંચણની નીચે નજો, નજાની નીચે પગનું ચાખું તેમાં પાંચ પાંચ આંગળાં અને નીચે પગનું તળીઉં, પગના પાછલા ભાગને પાની-એડી કહે છે વગેરે.

ઈંદ્રિયો.

પ્ર૦ ઈંદ્રિયો કાને કહે છે ?

ઉ૦ જેથી વસ્તુનું હરકાઈ પ્રકારનું માન થાય તેને ઈંદ્રિયો કહે છે.

પ્ર૦ ઈંદ્રિયો કેટલી છે અને કઈ કઈ ?

ઉ૦ પાંચ. ૧ આંખ, નાક, કાન, જીભ અને ચામડી.

પ્ર૦ આંખનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ તેનાથી હરકાઈ વસ્તુ જોઈ શકાય છે.

પ્ર૦ નાકનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ નાકથી સારી અથવા નફારી વાસ સુંઘીને પારખી શકાય.

પ્ર૦ કાનનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ કાને સાંભળી શકાય છે.

પ્ર૦ જીભનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ જીભથી હરકાઈ પ્રકારનો સ્વાદ લઈ પારખી શકાય છે

પ્ર૦ ચામડીનો ઉપયોગ શો ?

ઉં ચામડીથી સુંવાળું, ખરખરકું, ટાહું, ઉનું, પોચું, કઠણ વગેરે પારખી શકાય છે.

રંગ.

પ્ર૦ મુખ્ય રંગ કેટલા છે અને કયા કયા ?

ઉં ત્રણ. ૧. લાલ, ૨. પીળો, ૩. વાદળી, એમને મૂળ રંગ કહે છે; અને એ સિવાય બાકીના રંગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે. કારણ કે તેઓ જુદા જુદા રંગોની મેળવણીથી બનાવાય છે.

પ્ર૦ કીરમજી રંગ શી રીતે બનાવાય ?

ઉં લાલ અને ઘેરો, વાદળી ભેગો કરવાથી.

પ્ર૦ કેસરી રંગ શી રીતે બનાવાય ?

ઉં લાલ અને પીળો રંગ ભેગો કરવાથી.

પ્ર૦ લીલો રંગ શી રીતે બને છે ?

ઉં વાદળી અને પીળો રંગ ભેગો કરવાથી.

પ્ર૦ તપખીરીઓ રંગ શી રીતે થાય ?

ઉં કેસરી અથવા નારંગી રંગમાં લીલો મેળવવાથી.

પ્ર૦ કત્થાઈ રંગ શી રીતે બને ?

ઉં કેસરીમાં જાંબુડો રંગ મેળવવાથી.

પ્ર૦ રાખોડીઓ રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘોળામાં થોડો કાળો રંગ નાખવાથી.

પ્ર૦ જાંબો ભુરો રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘોળા રંગમાં કાળો રંગ વધારે નાખવાથી.

પ્ર૦ વાદળી રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘેરો વાદળી રંગ લઈ તેમાં ઘોળો રંગ થોડો નાખવાથી.

પ્ર૦ ગુલાબી રંગ શી રીતે થાય ?

ઉં ઘોળો રંગ લઈ તેમાં લાલ રંગ થોડો નાખવાથી.

લુગડાં.

પ્ર૦ લુગડાં કેટલી જાતનાં છે અને ક્યાં ક્યાં ?

ઉ૦ પાંચ જાતનાં. ૧ રૂનાં, ૨ ઉનનાં, ૩ રેશમનાં, ૪ ઝાડની છાલનાં અને ૫ ચામડાનાં.

પ્ર૦ હાલ આપણે કઈ કઈ જાતનાં લુગડાં વાપરીએ છીએ ?

ઉ૦ સુતરનાં, ઉનનાં, અને રેશમનાં.

પ્ર૦ બાકી છાલનાં અને ચામડાનાં લુગડાં કેમ વાપરતા નથી ?

ઉ૦ તે સારાં લાગતાં નથી વળી તે બારે, ધણી કીંમત અને મહેનતથી બને છે, અને છાલનાં ટકવામાં એવાં છે વગેરે કારણે.

પ્ર૦ રૂનાં લુગડાં કઈ ઋતુમાં પહેરીએ છીએ ?

ઉ૦ ગરીબ લોકો તો ઉનાળો, શિયાળો અને ચોમાસામાં પહેરે છે. પણ ગૃહસ્થ લોકો ઉનાળામાંજ પહેરે છે.

પ્ર૦ ઉનનાં લુગડાં કઈ ઋતુમાં પહેરીએ છીએ.

ઉ૦ ગૃહસ્થો શિયાળામાં અને ચોમાસામાંજ પહેરે છે, અને સાધારણ લોકો બહુ ઢાઢમાં પહેરે છે. કારણકે ઉન જાતે ગરમ છે.

પ્ર૦ રેશમનાં લુગડાં કોણ પહેરે છે ? અને શાથી ?

ઉ૦ તે ધણીં મોંઘાં મળે છે માટે શ્રીમંત લોકોજ પહેરી શકે છે.

પ્ર૦ સુતર, ઉન, અને રેશમ શેનું બને છે ?

ઉ૦ સુતર કપાસમાંથી નીકળેલા રૂનું બને છે.

ઉન ઘેટાંના વાળનું થાય છે.

રેશમ શેતુરનાં પાંદડાં ખાઈ એક જાતના કીડા લાગે કાઢી કોશેટા બનાવે છે તેનું થાય છે.

પ્ર૦ કપડાથી શો કાયદો ?

ઉ૦ તાવ, ટાઢ, અને શરદીથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે.

પ્ર૦ જનવરોને કપડાં વગર કેમ રક્ષણ થતું હશે ?

ઉ૦ ઇશ્વરે તેમની ચામડીજ એવા પ્રકારની બનાવી છે કે જેથી તેમને કપડાંની જરૂર પડતી નથી.

ગણિત.

સંખ્યા લેખન અને વાંચન.

૧. દશથી ઓછા હોય તેને એકમ કહે છે.

૨. એકમને દશ ગણા કરીએ તો દશક થાય.

૩. દશકને દશ ગણા કરીએ તો શતક થાય.

૪. શતકને દશ ગણા કરીએ તો હજાર થાય.

૫. હજારને દશ ગણા કરીએ તો દશ હજાર થાય.

એ પ્રમાણે દશ દશ ગણા કરવાથી લાખ, દશલાખ, કરોડ, અને દશકરોડ થાય છે. એક હજારમાં દશ શતક છે. એક શતકમાં દશ દશક છે. એક દશકમાં દશ એકમ છે. માટે એક હજાર એટલે દશ સો, સો દશક અથવા હજાર એકમ થાય છે.

૧૦ કરોડ	કરોડ	૧૦ લાખ	લાખ	૧૦ હજાર	હજાર	સો	દશક	એકમ
								૯
						૧	૩	૩
						૯	૨	૫
					૩	૬	૨	૫
				૫	૪	૪	૦	૮
				૯	૫	૬	૯	૬
					૫	૪	૦	૭
			૧	૨	૭	૪	૫	૩
			૯	૧	૯	૬	૪	૩
		૨	૮	૦	૦	૮	૭	૫
		૭	૨	૦	૩	૦	૦	૯
	૯	૪	૫	૯	૭	૪	૩	૫
૧	૨	૨	૩	૨	૪	૫	૬	૭

(૧) ૯ નવ, ૬૮ અડસઠ. (૨) ૧૩૩ એકસો તેત્રીસ. (૩) ૯૨૫ નવસેં પચીસ. (૪) ૩૬૨૫ ત્રણ હજાર છસો પચીસ. (૫) ૫૪૪૦૮ ચોપન હજાર ચારસેં આઠ. (૬) ૯૫૬૯૬ પંચાણું હજાર છસેં છન્નું. (૭) ૫૪૦૭ પાંચ હજાર ચારસેં સાત. (૮) ૧૨૭૪૫૩ એક લાખ સત્તાવીશ હજાર ચારસેં ત્રેપન. (૯) ૯૧૯૬૪૩ નવ-

લાખ ઓગણીસ હજાર છસેં તેંતાળીસ. (૧૦) ૨૮૦૦૮૭૫ અઠા-
વીસ લાખ આઠસેં પંચોતેર. (૧૧) ૭૨૦૩૦૦૯ બોતેર લાખ ત્રણ
હજાર નવ. (૧૨) ૯૪૫૯૭૪૩૫ નવ કરોડ પીસ્તાળી લાખ સતાણું
હજાર ચારસેં પાંત્રીસ. (૧૩) ૧૨૨૩૨૪૫૬૭ બાર કરોડ તેવીસ
લાખ ચોવીસ હજાર પાંચસેં સડસઠ.

સંખ્યાનું સંયોગીકરણ પ્રથકરણ અને મોઢાના સરવાળા તથા
ખાદ્યાકી.

(૧) ૩૫ પાંત્રીસ એમાં ત્રણ દશક અને પાંચ એકમ ત્રણ
દશકની કીંમત ૩૦ માં ૫ ઉમેરીએ તો ૩૫ થાય. એમાં ૫ નાંખી-
એ તો ૪૦ થાય અને ૪૦ ના ૪ દશક થાય.

(૨) ૧૯ એમાં ૧ દશક અને ૯ એકમ રહેલા છે, ૧ દશ-
કની કીંમત ૧૦ માં ૯ ઉમેરીએ તો ૧૯ થાય તેમાંથી ૫ એકમ
લઈ લઇએ તો ૧ દશક + ૪ એકમ મળી = ૧૪ થાય.

(૩) ૧૩૬ આમાં ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ છે. ૧
શતકની કીંમત ૧૦૦ થાય છે, ૩ દશકની કીંમત ૩૦ થાય છે
અને ૬ એકમની કીંમત ૬ જ રહે છે.

હવે ૧ શતકના ૧૦૦ માં ૩ દશકના + ૩૦ ઉમેરીએ તો =
૧૩૦ થાય તેમાં + ૬ એકમ નાંખીએ તો = ૧૩૬ થાય.

બીજી રીતે કહીએ તો ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ =
૧૩૬ થાય તેમાંથી ૨ દશક અને ૪ એકમ લઈ લઇએ તો ૩ દશક-
માંથી ૨ દશક જાય તો ૧ દશક રહે અને ૬ એકમમાંથી ૪ એકમ
જાય તો ૨ એકમ રહે. એટલે ૧ શ૦ + ૧ દ૦ + ૨ એ૦ = ૧૧૨

રહે. બીજી રીતે કહીએ તો ૨ દશકની કાંમત ૨૦ + ૪ એકમ મળી = ૨૪ બાદ જાય તો પણ ૧૧૨ બાકી રહે.

(૪) ૬૦૫ આમાં ૬ શતક + ૦ દશક એટલે દશક નથી, + ૫ એકમ મળી = ૬૦૫ થાય છે.

૬ શતક = ૬૦૦ થાય + ૦ દશક (શુનની કાંમત ગણાતી નથી.) + ૫ એકમ = ૬૦૫ થાય, હવે ૬ શતકમાં ૫ એકમ ઉમેરીએ તો પણ ૬૦૫ થાય.

તેમાંથી ૯ દશક અને ૫ એકમ કાઢી લઇએ તો ૫ એકમ-માંથી ૫ જતા રહે તો ૦ (રહે) કંઈ ન રહે. દશક નથી માટે ૬ શતકમાંથી ૧ શતક લઇએ તો તેના ૧૦ દશક થાય અને ૫ શતક રહે, હવે ૧૦ દશકમાંથી ૯ દશક કાઢી લઇએ તો ૧ દશક રહે અને ૫ શતકમાંથી કંઈ જવાનું નથી માટે ૫ શતક રહે. હવે ૫ શતકમાં ૧ દશક ઉમેરીએ તો પાંચસો દસ થાય.

(૫) ૯૯૭૯ આમાં નવ હજાર છે, નવ હજાર = ૯૦૦૦

અને નવ શતક છે, નવ શતક = ૯૦૦

અને સાત દશક છે, સાત દશક = ૭૦

અને નવ એકમ છે, નવ એકમ = ૯

આ પ્રમાણે મળીને આખી સંખ્યા નવ હજાર નવસેં અગ-ન્યાશી થઇ છે.

(ઉપર પ્રમાણે નવીન દાખલા બનાવી શિક્ષકે સંખ્યાનું પ્રથક-રણુ, સંયોગીકરણુ અને મોઢાના સરવાળા તથા બાદબાકી શીખવવાં.)

ધાતો.

શેરની ધાત.

શેરના અચ્છેરા	૨
શેરના પાશેરા	૪
શેરનાં નવટાંકાં	૮
શેરનાં અધોળાં	૧૬
શેરનાં રૂપિયાભાર	૪૦
પોણાશેરના	૩૦ રૂપિયાભાર
અચ્છેરના	૨૦ રૂપિયાભાર
પાશેરના	૧૦ રૂપિયાભાર
નવટાંકના	૫ રૂપિયાભાર
અધોળના	૨૧ રૂપિયાભાર
૨૧ રૂપિયાભાર	૧ અધોળ
૫ રૂપિયાભાર	૧ નવટાંક
૧૦ રૂપિયાભાર	૦૧ શેર
૨૦ રૂપિયાભાર	૦૧ શેર
૩૦ રૂપિયાભાર	૦૧૧ શેર
૪૦ રૂપિયાભાર	૧ શેર
૨ અચ્છેરે	૧ શેર
૪ પાશેરે	૧ શેર
૮ નવટાંકે	૧ શેર
૧૬ અધોળે	૧ શેર
૪૦ રૂપિયાભારે	૧ શેર

શેરના પૈસાભાર.

શેરના પૈસાભાર	૭૨
૦૧૧ શેરના પૈસાભાર	૫૪
૦૧ શેરના પૈસાભાર	૩૬
૦૧ શેરના પૈસાભાર	૧૮
નવટાંકના પૈસાભાર	૯

અધોળના પૈસાભાર	૪૧
૪૧૧ પૈસાભારે	૧ અધોળ
૯ પૈસાભારે	૧ નવટાંક
૧૮ પૈસાભારે	૧ પાશેર
૩૬ પૈસાભારે	૧ અચ્છેર
૫૪ પૈસાભારે	૦૧૧ શેર
૭૨ પૈસાભારે	૧ શેર

શેરનાં નવટાંકાં.

૧ શેરના	૮ નવટાંકાં
૦૧૧ શેરના	૬ નવટાંકાં
૦૧ શેરના	૪ નવટાંકાં
૦૧ શેરના	૨ નવટાંકાં

શેરના પાશેરા.

૧ શેરના	૪ પાશેરા
૦૧૧ શેરના	૩ પાશેરા
૦૧ શેરના	૨ પાશેરા
૦૧ શેરનો	૧ પાશેરો

શેરનાં અધોળાં.

૧ શેરના	૧૬ અધોળાં
૦૧૧ શેરના	૧૨ અધોળાં
૦૧ શેરના	૮ અધોળાં
૦૧ શેરના	૪ અધોળાં
૧ નવટાંકના	૨ અધોળાં
૨ અધોળે	૧ નવટાંક
૪ અધોળે	૧ પાશેર
૮ અધોળે	૦૧ અચ્છેર
૧૨ અધોળે	૦૧૧ શેર
૧૬ અધોળે	૧ શેર

૪ પાશેરે ૧ શેર
 ૩ પાશેરે ૦૧૧ શેર
 ૨ પાશેરે ૦૧ અચ્છેર
 ૧ પાશેરે ૦૧ શેર
 ૨ નવટાંકે ૧ પાશેર
 ૪ નવટાંકે ૦૧૧ શેર
 ૮ નવટાંકે ૧ શેર

મણુની ધાત.

મણુના અધમણુઆ ૨
 મણુના દશશેરા ૪
 મણુની પાંચશેરી ૮
 મણુની અઢીશેરી ૧૬
 મણુની સવાશેરી ૩૨
 મણુના શેર ૪૦
 ૦૧૧ મણુના ૩૦ શેર
 ૦૧ મણુના ૨૦ શેર
 ૦૧ મણુના ૧૦ શેર

૧૦ શેરે ૦૧ મણુ
 ૨૦ શેરે ૦૧૧ મણુ
 ૩૦ શેરે ૦૧૧૧ મણુ
 ૪૦ શેરે ૧ મણુ
 ૫૦ શેરે ૧૧ મણુ
 ૬૦ શેરે ૧૧૧ મણુ
 ૭૦ શેરે ૧૧૧૧ મણુ
 ૮૦ શેરે ૨ મણુ
 ૯૦ શેરે ૨૧ મણુ
 ૧૦૦ શેરે ૨૧૧ મણુ
 ૨૦૦ શેરે ૫ મણુ
 ૩૦૦ શેરે ૭૧૧ મણુ
 ૪૦૦ શેરે ૧૦ મણુ
 ૫૦૦ શેરે ૧૨૧૧ મણુ
 ૬૦૦ શેરે ૧૫ મણુ
 ૭૦૦ શેરે ૧૭૧૧ મણુ
 ૮૦૦ શેરે ૨૦ મણુ
 ૯૦૦ શેરે ૨૨૧૧ મણુ
 ૧૦૦૦ શેરે ૨૫ મણુ

દેશી હિસાબ. મોઢાનાં લેખાં.

(આંકનો ઉપયોગ.)

- (૧) ૨ પૈસાની ૧ શેર કેરી મળે તો ૪ પૈસાની કેટલી ?
- (૨) ૪ પૈસાનાં ૧૦ શેર ચીખડાં મળે તો ૩ મણુનું શું ?
- (૩) ૭ પૈસાની ૩૫ શેર લાજી મળે તો ૩૬ પૈસાની કેટલી ?
- (૪) ૧૭ પૈસાની ૪૧ શેર સાકર મળે તો ૭ પૈસાની કેટલી ?

(૫) દરેક છોકરાને ત્રણ કેરી આપીએ તો ૧૦૮ કેરી કેટલા છોકરાને અપાય ?

(૬) ૨૫ શેર ધીનો ૧ રૂપીઆ થાય તો મળુનું શું ?

(૭) ૧૫ રૂપીઆ મળુ કેરી મળે તો ૪ શેરનું શું ?

(૮) ૩ દાડમના ૭ પૈસા તો ૩૯ દાડમનું શું ?

(૯) ૬ પૈસાનાં ૯ કેળાં મળે તો ૩૮ પૈસાનાં કેટલાં ?

(૧૦) ૧ શ્રીફળના ૧૫ આનો પડે તો ૨૨ શ્રીફળનું શું ?

(૧૧) ૧ આનાનાં ૫ શેર વેંગળુ મળે તો ૧ મળુ ૨૫ શેર વેંગળુનું શું ?

(૧૨) હું દરરોજ અડધો રૂપીઆ કમાઉં છું તો ૫૬ દિવસમાં શું કમાઈશ ?

(૧૩) એક જમરખ ચાર માણસને અપાય તો ૩૭ જમરખ વહેંચવાને કેટલાં માણસો જોઈએ.

(૧૪) ૧ રૂપીયાનું ૧૫૫ ગજ લુગડું મળે તો ૨૭૫ ગજનું શું ?

(૧૫) ૧ કોટ શીવડાવવાને ૧૫ વાર વેનેશનનું કપડું જોઈએ, તો ૧૫ કોટ કરાવવા માટે કેટલા વાર વેનેશનનું કપડું ખરીદ કરવું ?

(૧૬) ૧ તોલો ઈલાયચીની કીંમત ૧૫ આનો પડે છે તો શેરનું શું ?

(૧૭) મારે દર મહીને ૨૫ રૂપિયા શીના ભરવા પડે છે તો ૧૭૫ રૂપિયા કયાં સુધી ચાલશે ?

(૧૮) ૧૨ શેર સોપારીની કીંમત ૪ રૂપિયા બેસે તો ૩૯ શેર સોપારીના કેટલા રૂપિયા બેસે ?

(૨૦) ૧ નવટાંક સોપારીનો ૧૫ આનો પડે તો ૬ અઘાળનું શું ?

- (૨૧) ૧ આનાનાં ૪ ક્યાર્ડ મળે તો ૧૧ ક્યાર્ડનું શું બેસે ?
- (૨૨) ૧ કવરના ૨ દોઢીયાં તો ૨૯ કવરના કેટલા આના ?
- (૨૩) એક શાહુકારે ૨૭૦૦ મણુ ધઉં ૨૨ ગરીબ માણુસોને વહેંચી આપ્યા, તો દરેકને ભાગ કેટલા આવ્યા હશે ?
- (૨૪) મારા બાપુએ મારા લગ્ન વખતે ૮૪ બ્રાહ્મણને જમાડી બધા વચ્ચે ૬૩ રૂપિયા દક્ષિણામાં આપ્યા તો દરેકને ભાગ શું આવશે ?
- (૨૫) એક માણુસ સવાર સાંજ મળીને ૧૦ શેર અનાજ ખાય તો ૩ મણુ અનાજ કેટલા દિવસ ચાલશે ?
- (૨૬) ૯૭૦૦ રૂપિયા ૪૯ છોકરાંની વચ્ચે વહેંચી આપીએ તો દરેકને ભાગ શું આવે ?

સૂચના.

અમારે લાથી આ રાજ્યની શાળાઓમાં ચાલતાં ગુજર
વૃક્ષો વિગેરે તમામ પુસ્તકો તથા સ્ટેશનરી સામાન મળે
વૃથાબધ લેનારને સારું કમીશન આપવામાં આવશે. બહારગા
ઓર્ડર પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે.

અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકો.

કિંમત. રૂ. આ.

૧. ગુ. બીજા ધોરણની નોટ. (આ રાજ્યના નવા
ધોરણ પ્રમાણે તમામ વિષયો સાથે). ૦-૩
૨. ગુ. ત્રીજા ધોરણની નોટ. ૦-
૩. ગુ. ચોથા ધોરણની નોટ. ૦-૧
૪. ગુ. પાંચમા ધોરણની નોટ. ૦-
૫. ગુ. છઠ્ઠા " " ૦-૧
૬. હિન્દી પ્રાથમિક તથા શિક્ષાવળી ભાગ ૧ લાના
અર્થ તરજુમાસહ. ૦-૩-૬
૭. હિન્દી શિક્ષાવળી ભાગ ૨ બદલા અર્થ તરજુમાસહ. ૦-૪-૦
૮. પ્રશ્નોત્તરરૂપે સૃષ્ટિજ્ઞાન ધો. ૧ માટે. ૦-૧-૬
૯. " " " ૨ માટે. ૦-૧-૦
૧૦. " " " ૩ માટે. ૦-૧-૬
૧૧. " " " ૪ માટે. ૦-૨-૦
૧૨. " " " ૫ માટે. ૦-૨-૬
૧૩. " " " ૬ માટે. ૦-૨-૬
૧૪. " " " ૭ માટે. ૦-૪-૬
૧૫. ભરતખંડનો પ્રશ્નોત્તરરૂપે સરળ મતિલાસ ધો. ૫ માટે ૦-૨-૦
૧૬. " " " ધો. ૬ માટે ૦-૨-૬

પત્રવ્યવહાર નીચેના સ્થિતિમાં કરવો:—

મળિસાસા, સૂબાજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુલેટિંગ કોન્ટ પબ્લીશર.

બુ. પેટલાદ-વાયા આણંદ.

